

Veiligheid op scholen in Amsterdam-Oost

- rapport voor intern gebruik

Amsterdam, juni 1998

Amsterdams Samenwerkingsverband Veiligheid op School (ASVOS):

Essy van Dijk
Sjors Frielink

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
1.1	Inleiding	4
1.2	Het ASVOS	4
1.3	Leeswijzer	5
2	Uitvoering module veilig in school	6
2.1	Inleiding	6
2.2	Uitvoering module 1: leerlingenonderzoek	6
2.2.1	Vragenlijst	6
2.2.2	Procedure	7
2.2.3	Steekproef en respons	7
2.3	Uitvoering module 2: personeelonderzoek	8
2.3.1	Vragenlijst	8
2.3.2	Procedure	8
2.3.3	Respons	8
2.4	Inventarisatie en evaluatie van reeds getroffen veiligheidsmaatregelen	9
2.4.1	Inventarisatie veiligheidsmaatregelen	9
2.4.2	Evaluatie Veiligheidsmaatregelen	9
3	Slachtofferschap	11
3.1	Inleiding	11
3.2	Slachtofferschap onder leerlingen en personeel	11
3.3	Samenhang met andere onderwerpen	13
3.4	Conclusies	14
4	Daderschap	16
4.1	Inleiding	16
4.2	Daderschap onder leerlingen (self-reports)	16
4.3	Daderschap onder leerlingen en medewerkers (slachtoffer-reports en observaties)	18
4.4	Samenhang met andere onderwerpen	19
4.5	Conclusies	20
5	Toezicht houden en ingrijpen	22
5.1	Inleiding	22
5.2	Schoolregels	22
5.3	Toezicht	23
5.4	Ingrijpen	23
5.5	Samenhang met andere onderwerpen	25
5.6	Conclusies	26
6	Opvang slachtoffers	27
6.1	Inleiding	27
6.2	Opvang slachtoffers onder leerlingen	27
6.3	Conclusies	29
7	Veiligheid schoolgebouw en -omgeving	30
7.1	Inleiding	30
7.2	Veiligheid situaties	30
7.3	Veiligheid plaatsen	31
7.4	Samenhang met andere onderwerpen	31
7.5	Conclusies	32

Inhoudsopgave (vervolg)

8	Veiligheid en schoolbinding	33
8.1	Inleiding	33
8.2	Schoolbinding	33
8.3	Samenhang met andere onderwerpen	35
8.4	Conclusies	36
9	Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen	37
9.1	Inleiding	37
9.2	Registratie, opvang en toezicht houden en ingrijpen	38
9.3	Schoolbinding	40
9.4	Veiligheid gebouw/inrichting	41
9.5	Conclusies	42
10	Prioriteiten	43
11	Conclusies en samenvatting	46
11.1	Slachtofferschap	46
11.2	Daderschap	47
11.3	Toezicht houden en ingrijpen	48
11.4	Opvang slachtoffers	48
11.5	Veiligheid schoolgebouw en -inrichting	49
11.6	Veiligheid en schoolbinding	50
11.7	Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen	50
11.8	Prioriteiten	52
11.9	Samenhang tussen de onderwerpen en dit onderzoek	52
	Bijlagen	
Bijlage 1	Steekproef/respons leerlingenonderzoek	54
Bijlage 2	Respons personeelsonderzoek	59

1 Inleiding

1.1 Inleiding

Dit rapport beoogt een beeld te geven van de ernst en de aard van incidenten van agressie, geweld en seksuele intimidatie op de scholen voor voortgezet onderwijs in Amsterdam Oost. Daarnaast worden mogelijke oorzaken in beeld gebracht. Het doel van dit rapport is om scholen te helpen met vragen als: hoe staat het ervoor in onze school? welke incidenten vinden plaats? welke oorzaken zijn aan te wijzen? welke maatregelen zijn zinlijk?

Hiertoe zijn twee onderzoeken gehouden, namelijk één onder het personeel en één onder de leerlingen van de deelnemende scholen. In dit rapport worden de resultaten van de beide onderzoeken in samenhang gepresenteerd. Verder bevat dit rapport slechts een deel van de beschikbare informatie, namelijk de resultaten van de twaalf scholen gezamenlijk. Hierdoor wordt in het rapport een beeld van het voortgezet onderwijs in Amsterdam Oost in zijn geheel geschetst. Naast dit rapport is per school een tabellenboek gemaakt, met daarin de verschillende uitslagen per school. Met dit tabellenboek en dit rapport is een vergelijking van een specifieke school met het gemiddelde in de regio Amsterdam-Oost mogelijk.

Het vervolg op de presentatie van dit rapport en de tabellenboeken per school is een fase waarin de resultaten worden teruggebracht naar de school, naar de leerlingen en de medewerkers. De reacties hierop leveren veel bruikbare informatie op. Juist de combinatie van informatie van 'de werkvloer' en de deskundigen-blik levert leiden tot goede adviezen en bruikbare maatregelen. Het schrijven van dit rapport is geen doel op zich, het is de afronding van de inventarisatie-fase en de start van het verzamelen van mogelijke oplossingen.

Dit rapport is één van de tastbare producten van de samenwerking tussen de scholen voor Voortgezet Onderwijs in Amsterdam Oost en het ASVOS (Amsterdams Samenwerkingsverband Veiligheid Op School). Het onderzoek waar dit rapport een verslag van is, sluit de fase 'start en diagnose' van het project 'Veiligheid op school' af. In deze fase is door directies en vestigingsmanagers gewerkt aan de start en voorbereiding van het project, er is een intentieverklaring geformuleerd en het doel en de werkwijze van het project is aan de medewerkers kenbaar gemaakt. Per school / vestiging zijn één of meerdere sleutelpersonen aangewezen die als contactpersoon voor het project functioneren en die geholpen hebben bij de praktische uitvoering van dit onderzoek (waarvoor onze dank).

1.2 Het ASVOS

Het ASVOS is een samenwerkingsverband van vier particuliere organisaties die hun kennis bundelen om Amsterdamse scholen voor voortgezet onderwijs te ondersteunen bij het voorkómen en aanpakken van incidenten van agressie, geweld en seksuele intimidatie. Dit gebeurt onder regie van de gemeente Amsterdam (dienst Welzijn). In een ASVOS-project werken groepen scholen per regio samen om onder leiding van een procesmanager, met en van elkaar te leren hoe structureel beleid ontwikkeld kan worden op dit gebied.

In het ASVOS werken samen:

- Steinmetz advies en opleiding;
- Arbodienst GG&GD;
- Van Dijk, van Soomeren en Partners;
- Centrum voor Nascholing (samenwerking van Hogeschool van Amsterdam en Universiteit van Amsterdam).

1.3 Leeswijzer

De rapportage van het uitgevoerde onderzoek bestaat uit twee delen:

- Dit rapport bevat de resultaten van een analyse van de gegevens van alle deelnemende scholen tezamen.
- Daarnaast is per deelnemende school een apart tabellenboek uitgegeven met daarin dezelfde gegevens, maar dan per school. De vergelijking tussen 'hoe is het bij ons' en 'hoe is het gemiddeld' is op deze wijze makkelijk te maken.

Dit rapport is als volgt opgebouwd.

Na deze inleiding wordt in hoofdstuk 2 de uitvoering van het onderzoek toegelicht. In hoofdstuk 3 worden de resultaten van de vragen naar de mate van slachtofferschap gepresenteerd en in hoofdstuk 4 de resultaten over daderschap. In de daarop volgende hoofdstukken worden hiermee samenhangende thema's besproken: toezicht en ingrijpen (hoofdstuk 5), opvang slachtoffers (hoofdstuk 6), veiligheid van schoolgebouw en -omgeving (hoofdstuk 7) en veiligheid en schoolbinding (hoofdstuk 8). In hoofdstuk 9 wordt beschreven wat scholen reeds aan veiligheidsmaatregelen hebben uitgevoerd en wat de leerlingen en medewerkers van die maatregelen vinden. In hoofdstuk 10 volgen de resultaten van de vragen over wat leerlingen en medewerkers zelf de meest urgente problemen vinden. Hoofdstuk 11 bevat de samenvatting en conclusie. De bijlagen bevatten toelichtingen op de gebruikte statistische technieken.

2 Uitvoering module veilig in school

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de module 'Veilig in School' in Amsterdam-Oost is uitgevoerd. In de eerste paragraaf wordt uitgelegd hoe het leerlingenonderzoek vorm heeft gekregen. In de tweede paragraaf hoe het personeelsonderzoek is uitgevoerd. Een onderdeel van beide onderzoeken vormt de inventarisatie en evaluatie van de door de scholen reeds genomen maatregelen om de veiligheid op school te verhogen. Op welke wijze dit is gebeurd, staat in de derde paragraaf.

2.2 Uitvoering module 1: leerlingenonderzoek

In deze paragraaf wordt beschreven hoe het leerlingenonderzoek is uitgevoerd. Eerst wordt ingegaan op de gehanteerde vragenlijst. Vervolgens op de gehanteerde procedure en tot slot op de steekproef en de respons in het onderzoek.

2.2.1 Vragenlijst

Voor het leerlingenonderzoek is een vragenlijst ontwikkeld, welke gericht is op het in kaart brengen van de veiligheidssituatie op school. Om te beginnen worden in de vragenlijst vragen gesteld over de mate waarin leerlingen het afgelopen jaar dader en/of slachtoffer waren. Ook worden vragen gesteld over de reactie van de school hierop. Hierbij wordt ingegaan op de rol van de school bij het toezicht houden op school, het ingrijpen bij incidenten en de opvang van slachtoffers.

Vervolgens wordt in de vragenlijst de veiligheid van het gebouw en de inrichting geïnventariseerd. Een aparte onderdeel vormt het meten van 'schoolbinding'. De mate waarin leerlingen schoolbinding ervaren kan namelijk van invloed zijn op de mate waarin normoverschrijdend gedrag plaatsvindt. Bij het vergroten van de veiligheid op school kunnen leerlingen zelf ook een belangrijke rol spelen. Tegen deze achtergrond wordt hen gevraagd of ze vinden dat de veiligheid op hun school verbeterd moet worden en zo ja, welke aspecten hierbij volgens hen prioriteit zouden moeten krijgen. Tot slot worden in de vragenlijst vijf door de scholen reeds eerder getroffen maatregelen geëvalueerd (zie paragraaf 2.4).

In de vragenlijst worden ook een aantal vragen gesteld over de leerling zelf (leeftijd, geslacht en herkomst) en zijn/haar onderwijssituatie (school, vestiging, richting, klas). Deze vragen worden gesteld om bij de analyse van de enquêtegegevens na te kunnen gaan of er verschillen optreden tussen verschillende groepen leerlingen of vestigingen.

Het is mogelijk dat leerlingen na invulling van de vragenlijst behoefte hebben om hun hart te luchten of iemand in vertrouwen te nemen. Aan de hand van dit onderzoek kan een dergelijke hulpvraag niet gesignaleerd worden, omdat de leerlingen de vragenlijst anoniem invullen. Voor hulp of ondersteuning hebben sommige scholen wel andere mogelijkheden gecreëerd, zoals een meldpunt of een vertrouwenspersoon. In ieder geval wordt aan het einde van de enquête het telefoonnummer van de onderwijs-telefoon vermeld.

2.2.2 Procedure

In het leerlingenonderzoek wordt gebruik gemaakt van een standaard-vragenlijst (zie paragraaf 2.2.1). Wel wordt deze op details aangepast aan de deelnemende scholen. Onder meer worden vijf door de school reeds getroffen veiligheidsmaatregelen ter evaluatie in de vragenlijst verwerkt (zie paragraaf 2.4). Wanneer de vragenlijst geaccordeerd is, wordt de steekproef getrokken. Hierbij wordt er voor gezorgd dat de steekproef een goede afspiegeling is van de schoolpopulatie (zie bijlage 1). Overigens bestaat de steekproef niet uit individuele leerlingen, maar uit klassen. De vragenlijst wordt namelijk tijdens de lessen afgenomen. Op deze manier kan door de betrokken docent een mondelinge toelichting worden gegeven, wordt selectieve uitval van respondenten beperkt en kunnen de onderzoekscondities worden gestandaardiseerd. Dit vergroot de betrouwbaarheid van de resultaten. Het invullen van de vragenlijst neemt ongeveer 20 minuten in beslag.

Op de scholen zelf zijn zogenaamde 'contactpersonen' aangewezen, die zorg dragen voor de uitvoering van het onderzoek. De scholen ontvangen hiervoor naast de vragenlijst en de steekproef ook een standaard-procedure voor de uitvoering van het onderzoek en een standaard-instructie voor de afname van de vragenlijst in de klas.

2.2.3 Steekproef en respons

Voor het leerlingenonderzoek is gebruik gemaakt van een steekproef. Bij het bepalen van de steekproef is rekening gehouden met het aantal leerlingen per deelnemende school, per schooltype, per leerjaar en per geslacht. Leerlingen die in het eerste leerjaar zitten, zijn echter buiten dit onderzoek gehouden. De reden hiervoor is dat de meeste enquêtevragen refereren aan het afgelopen jaar. Omdat de eerstejaars op het moment van afname van de enquêtes (januari/februari 1998) nog geen jaar op school zijn, zouden hun antwoorden op deze vragen geen betrouwbaar beeld over de veiligheid op school geven. Een uitgebreide beschrijving van de steekproef is opgenomen in bijlage 1. In deze paragraaf wordt volstaan met een samenvatting.

Voor het leerlingenonderzoek zijn in het totaal 1220 leerlingen geënuêteerd. Dit is 24% van de leerlingen-populatie op de deelnemende scholen. Uit de respons-gegevens bleek dat de verdeling van de leerlingen over de scholen in de steekproef significant afwijkt van de verdeling in de totale populatie. Om die reden is de steekproef gecorrigeerd door weging. Door deze weging wordt de steekproef representatief geacht voor de gehele populatie.

Het aantal jongens en meisjes in de totale steekproef is vrijwel gelijk. Driekwart van de leerlingen is van allochtone afkomst. Surinamers en Marokkanen vormen hierbinnen de grootste groepen.

In de totale steekproef zit een derde van de leerlingen op het vbo. Eén op de zes leerlingen zit op de mavo en één op de tien op het ivbo. Een relatief kleine groep leerlingen volgt havo/vwo. Dit verklaart ook het hoge aantal leerlingen in leerjaar 2 t/m 4 en in de leeftijdscategorie van 14 t/m 16 jaar. Havo en vwo zijn namelijk de enige onderwijstypes die meer dan vier jaar bestrijken.

2.3 Uitvoering module 2: Personeelonderzoek

2.3.1 Vragenlijst

Ook voor de medewerkers van de school is een vragenlijst ontwikkeld die grotendeels dezelfde onderwerpen behandelt als de leerlingen-vragenlijst. Er is een aantal vragen toegevoegd die ingaan op de specifieke positie van medewerkers ten opzichte van het onderwerp. Ook de vragenlijst voor medewerkers is per school aangepast aan de deelnemende scholen voor de evaluatie van reeds door de school genomen veiligheidsmaatregelen (zie paragraaf 2.4).

2.3.2 Procedure

Bij de medewerkers is ernaar gestreefd om van alle medewerkers een ingevulde vragenlijst te ontvangen. Omdat er veel minder medewerkers op een school werken dan er leerlingen zijn, was selectie van deelnemers voor het onderzoek niet nodig. Er is dus geen steekproef bepaald. De vragenlijsten zijn met de voor de school relevante vragen over veiligheidsmaatregelen aan de scholen verstuurd. De sleutelpersonen van de verschillende scholen hebben het doel van het onderzoek aan de collega's overgebracht en hebben voor uitdelen en inzamelen van vragenlijsten gezorgd. Daarvoor is hen een standaard-procedure uitgereikt. Die scholen waarbij de respons achterbleef bij de verwachting hebben extra tijd en hulp gekregen.

2.3.3 Respons

De respons van de vragenlijsten van het personeelonderzoek varieerde flink tussen de verschillende scholen(groepen). Helaas hebben drie scholen (het Amstellyceum, het Montessori College Oost en de IVKO-school), ondanks extra inspanningen, onvoldoende ingevulde vragenlijsten terug gestuurd. Dit betekent dat we van de mening van de medewerkers van die scholen geen representatief beeld hebben. Daarom kunnen deze scholen niet meedoen aan het totaalbeeld van het voortgezet onderwijs in Amsterdam Oost dat in dit rapport geschetst wordt. Dit is erg jammer omdat hierdoor een grote groep medewerkers uitvalt (ongeveer een derde van de totale groep) en omdat het alle drie Montessori-scholen zijn. Van de overgebleven scholen is de gemiddelde respons 61%, in totaal zijn 260 van de 428 uitgedeelde vragenlijsten ingevuld teruggestuurd. Bij de scholen die wel meedoen is het verschil tussen de responspercentages zo klein dat, in tegenstelling tot het leerlingenonderzoek, geen weging nodig was. In bijlage 2 staat de respons per school weergegeven en staat de berekening in verband met de weging vermeld.

De grootste groep deelnemers onder de medewerkers is onderwijzend personeel (82%), gevolgd door onderwijsondersteunend personeel (9%), schoolleiding (7%) en een kleine groep 'anders' (2%). Zestig procent van de deelnemers is man, 40% vrouw. De grootste groep deelnemers is tussen de 46 en 55 jaar oud (41%). Slechts 2% van de deelnemers is 25 jaar of jonger, 15% is tussen de 26 en 35 jaar oud en 32% is tussen de 36 en 45 jaar. Tien procent van de deelnemers is 56-plusser. De gemiddelde beroepservaring van de deelnemers past geheel bij de leeftijdsopbouw: de meeste deelnemers hebben meer dan 20 jaar beroepservaring.

De groep deelnemers aan het onderzoek vormt ten aanzien van de personalia en functie een getrouwe afspiegeling van alle VO-medewerkers in Nederland. Het CBS meldt dat in 1996 (de meest recente cijfers) 65% van de VO-medewerkers man is, in de deelnemersgroep is dat 60% en dat is geen significant verschil. Ook bij alle VO-medewerkers in Nederland is de grootste groep 45 + er: 53%, tegen 52% bij de deelnemers aan dit onderzoek. De kleinste groep is 35-er: 15% landelijk tegen 16% in dit onderzoek. Ook qua leeftijdsopbouw is er dus geen significant verschil. Volgens hetzelfde CBS was de verhouding schoolleiding / OP in het VO in 1996 1 op 14. Het percentage OOP is hierbij onbekend. Ook in de deelnemersgroep is één-veertiende van de totale groep schoolleiding (7%). De deelnemersgroep wijkt dus qua personalia en functies (verdeling OP/schoolleiding) niet wezenlijk af van het landelijke beeld van VO-medewerkers.

2.4 Inventarisatie en evaluatie van reeds getroffen veiligheidsmaatregelen

2.4.1 Inventarisatie veiligheidsmaatregelen

In het kader van dit project wordt tevens in kaart gebracht welke maatregelen de scholen reeds getroffen hebben om de veiligheid voor personeel en leerlingen te vergroten. Deze inventarisatie dient twee doelen. Ten eerste wordt deze gebruikt bij het opstellen van het beleidskader voor het toekomstige schoolveiligheidsplan. Ten tweede worden vijf, door de betreffende school geselecteerde, maatregelen geëvalueerd door middel van de leerlingen- en personeelsenquête. Hierdoor krijgen zowel leerlingen als personeel de kans om aan te geven in welke mate de genomen maatregelen effectief zijn (zie verder paragraaf 2.4.2).

Om deze maatregelen te inventariseren, hebben de twaalf deelnemende scholen in Amsterdam-Oost vóór de aanvang van het leerlingen- en personeelsonderzoek elk een checklist 'veiligheidsmaatregelen' ingevuld. Deze checklist bevat verschillende veiligheids-verhogende maatregelen, die betrekking hebben op vijf gebieden, namelijk:

- registratie;
- opvang;
- toezicht houden en ingrijpen;
- schoolbinding en veiligheid;
- veiligheid gebouw/inrichting.

De contactpersonen van de scholen hebben, eventueel in overleg met collega's, in de checklist aangekruist/ingevuld welke maatregelen de betreffende school reeds in praktijk brengt. Ook geven zij voor deze maatregelen het doel, de doelgroep, de locatie, en het moment waarop de maatregel van kracht is geworden aan. Op deze wijze wordt voor elke school één overzicht van de reeds getroffen maatregelen verkregen.

2.4.2 Evaluatie veiligheidsmaatregelen

Nadat de checklist 'veiligheidsmaatregelen' (zie paragraaf 2.4.1) is ingevuld, heeft elke school (eventueel in samenwerking met andere personen binnen de school) aangegeven welke maatregelen zij graag geëvalueerd wil hebben. Om praktische redenen is hieraan een maximum van vijf maatregelen gebonden. Deze geselecteerde maatregelen zijn door de onderzoekers verwerkt in de enquêtes voor leerlingen en personeel. Omdat elke school over het algemeen andere maatregelen kiest, ontstaat hierdoor een specifiek aan elke school aangepaste enquête.

In de vragenlijst wordt, ter evaluatie van de maatregelen, gevraagd in hoeverre de leerlingen en personeelsleden bekend zijn met de maatregel. Aansluitend wordt gevraagd wat hun oordeel over de maatregel is. Sommige maatregelen kunnen alleen worden beoordeeld als de betrokkene er daadwerkelijk 'gebruik' van heeft gemaakt. Daarom is voor deze maatregelen een tussen-vraag ingelast, waarin gevraagd is of de persoon wel eens met de maatregel te maken heeft gehad. Alleen als dit het geval is, zijn deze personen om een oordeel gevraagd.

3 Slachtofferschap

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de mate waarin leerlingen en personeel slachtoffer van verschillende incidenten worden besproken. Tevens wordt aandacht besteed aan de 'calamiteiten' waar het personeel op de scholen mee te kampen heeft gehad, zoals het overlijden van collega's, ongevallen op school, etc.

3.2 Slachtofferschap onder leerlingen en personeel

In het onderzoek is aan de leerlingen en personeelsleden van de scholen gevraagd hoe vaak ze in de afgelopen 12 maanden op en rond school slachtoffer zijn geworden van normoverschrijdend gedrag.

Tabel 3.1 Slachtofferschap onder leerlingen en personeel (in %)

	leerlingen	personeel
vernieling van spullen	28	18
diefstal van fiets/brommer	13	1
diefstal van geld/spullen	34	21
diefstal van/uit auto	-	3
diefstal van schoolspullen	-	39
discriminerende opmerkingen ¹	26	16
seksuele opmerkingen ¹	14	15
ongewenste seksuele gedragingen (bijv. betasten, aanranden, verkrachten) ^{1 2}	7	14
schelden, pesten treiteren ¹	26	47
afpersing/chantage	4	2
lastig vallen (duwen, trekken, etc.) ¹	21	-
hinderlijk achtervolgen	-	7
slaan/schoppen	12	6
bedreiging met wapen	4	3
bedreiging met ander voorwerp	-	6
mishandeling met wapen	2	0
mishandeling met ander voorwerp	-	1
drugshandel	8	-
heling	12	-
anders	2	7

¹ In het leerlingenonderzoek wordt onderscheid gemaakt door wie: medeleerlingen of personeel.

² In het personeelonderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen de genoemde voorbeelden.

In de bovenstaande tabel wordt per incident het percentage slachtoffers onder leerlingen en personeel weergegeven. In deze tabel zijn niet alle incidenten bij zowel de leerlingen als het personeel getoetst (in de tabel herkenbaar door een - in plaats van een percentage). De reden hiervoor is in de meeste gevallen dat het betreffende incident voor één van de beide partijen niet van toepassing is. Ook kan de reden liggen in het feit dat het voor (met name jonge) leerlingen moeilijk is om onderscheid te maken tussen hele specifieke incidenten.

De top drie van slachtofferschap ziet er voor leerlingen iets anders uit dan voor het personeel. Bij de leerlingen staat de diefstal van geld/spullen op de eerste plaats, gevolgd door vernieling van spullen. Schelden/pesten/treiteren en het maken van discriminerende opmerkingen staan op een gedeelde derde plaats. Van al deze overtredingen is ongeveer een derde van de leerlingen het afgelopen jaar slachtoffer geworden.

Bij het schoolpersoneel staat schelden/pesten/treiteren op de eerste plaats. Bijna de helft van het schoolpersoneel had hier het afgelopen jaar onder te lijden. Op de tweede plaats staat de diefstal van schoolspullen. Ook hier hebben relatief veel personeelsleden mee te maken gehad. Op de derde plaats staat de diefstal van (eigen) geld/spullen.

Opvallend genoeg is het percentage personeelsleden dat slachtoffer werd van ongewenste seksuele gedragingen twee keer zo hoog als onder leerlingen. Leerlingen worden daarentegen vaker slachtoffer van (fysiek) lastig vallen, heling, drugshandel en slaan/schoppen. Ook wordt hun fiets/brommer vaker gestolen. Dit heeft waarschijnlijk voor een groot deel te maken met het feit dat leerlingen vaker op de fiets/brommer naar school komen dan personeelsleden.

Duidelijk zal zijn dat het ene slachtofferschap in ernst niet gelijk staat aan het andere. Daarom is onderzocht hoe hoog het percentage leerlingen en medewerkers is dat het afgelopen jaar slachtoffer werd van zogenaamde 'zware' incidenten. Tot de zware incidenten worden incidenten gerekend die de lichamelijke integriteit aantasten. Dit varieert bijvoorbeeld van het slachtoffer worden van chantage onder dreiging met geweld tot vechten en/of mishandeling¹.

Tabel 3.2 Slachtofferschap zware incidenten (in %)

	leerlingen	personeel
geen enkel incident	36	28
één of meerdere 'lichte' incidenten	30	50
één of meerdere zware incidenten	34	22

Uit deze tabel blijkt dat leerlingen iets vaker zware incidenten meemaken en medewerkers iets vaker lichte incidenten. Slechts een derde van de leerlingen en iets minder van de medewerkers is het afgelopen jaar *niet* het slachtoffer geworden van een incident. Duidelijk is echter dat 65% en 72% van leerlingen en medewerkers in de afgelopen 12 maanden het slachtoffer zijn geworden van een incident.

Noot 1 De volgende incidenten zijn tot de zware incidenten gerekend: afpersing/chantage door te dreigen met geweld; seksuele gedragingen (bijv. betasten); lastig vallen (duwen, trekken, etc.); slaan/schoppen; bedreiging met wapen; mishandeling met wapen; drugshandel en heling.

Aansluitend is onderzocht *hoe vaak* leerlingen slachtoffer worden van incidenten. Hieruit blijkt dat leerlingen in één jaar gemiddeld 9 keer slachtoffer worden. Voor de verschillende type slachtoffers loopt dit echter nogal uiteen. Zo worden slachtoffers van lichte overtredingen gemiddeld 11 keer slachtoffer en slachtoffers van zware overtredingen gemiddeld 23 keer. Bekijken we de groep 'zware' slachtoffers nader, dan valt op dat een zesde van deze groep (16%, 71 leerlingen) het afgelopen jaar meer dan 10 keer slachtoffer van zware delicten werd. Leerlingen die met deze frequentie slachtoffer worden van zware delicten, vormen in dit onderzoek een aparte (probleem)groep, die in het verdere rapport wordt aangeduid als 'de stelselmatige slachtoffers'. In de totale steekproef bestaat 6% van de groep uit stelselmatige slachtoffers. Wanneer deze resultaten worden vertaald naar de populatie, kan worden gesteld dat één op de zeventien leerlingen tot de groep stelselmatige slachtoffers behoort.

Het zijn overigens niet alleen de incidenten van agressie, geweld of seksuele intimidatie die een emotionele impact hebben op degenen die ermee geconfronteerd worden en nazorg en begeleiding behoeven. Ook andere calamiteiten kunnen een dergelijke impact hebben en vragen om een gericht beleid. Daarom is ook gevraagd naar het vóórkomen van andere calamiteiten. In de onderstaande tabel wordt het percentage personeelsleden weergegeven dat het afgelopen jaar is geconfronteerd met één van deze calamiteiten. Daarbij geldt overigens dat één calamiteit door meerdere mensen genoemd kan zijn. Dit zijn dus andere percentages dan bij incidenten waarvan men zelf het slachtoffer is.

Tabel 3.3 Calamiteiten onder personeel (in %)

	personeel
overlijden leerling/medewerker	31
zelfmoord leerling/medewerker	1
ongeval met ernstig letsel	20
brandstichting	14
lichamelijk geweld tegen leerling/medewerker (niet uzelf)	53
anders	3

Meer dan de helft van de deelnemers geeft aan dit jaar lichamelijk geweld te hebben ervaren dat niet tegen henzelf gericht was. Bijna een derde van de deelnemers geeft aan de afgelopen 12 maanden geconfronteerd te zijn met het overlijden van een leerling of medewerker. Een vijfde geeft aan met een ernstig ongeval geconfronteerd te zijn en een iets kleiner percentage is met brandstichting geconfronteerd. Het minst zijn de deelnemers met de zelfmoord van een leerling of medewerker geconfronteerd, 1% van de deelnemers geeft dat aan.

3.3 Samenhang met andere onderwerpen

De vraag is of bepaalde leerlingen en medewerkers vaker slachtoffer worden dan anderen. Met andere woorden: zijn er 'risicogroepen' aan te wijzen? Voor de medewerkers is berekend of er significante verschillen zijn tussen mannen en vrouwen en jongeren en ouderen ten aanzien van het slachtofferschap. Er zijn geen verschillen gevonden. Mannen en vrouwen, jongere en oudere medewerkers, ze waren het afgelopen jaar in gelijke mate het slachtoffer van incidenten. Uitzondering daarop zijn de incidenten van

seksuele intimidatie, vrouwen zijn vaker het slachtoffer van de verschillende vormen van seksuele intimidatie dan mannen.

Uit de resultaten met betrekking tot de leerlingen blijkt dat leerlingen vaker slachtoffer worden van incidenten naarmate zij jonger zijn. Zo werd 70% van de leerlingen in de leeftijdscategorie 12-14 jaar het afgelopen jaar slachtoffer, 66% van de groep van 15-16 jaar en 56% van de groep leerlingen van 17-19 jaar. Opvallend genoeg is de groep *stelselmatige* slachtoffers binnen alle leeftijdscategorieën even groot.

Ook zijn er verschillen in slachtofferschap tussen jongens en meisjes. Jongens worden iets vaker slachtoffer dan meisjes (67% versus 64%). Met name de groep stelselmatige slachtoffers is onder jongens groter (8%) dan onder meisjes (4%). Wellicht heeft dit te maken met de definitie van stelselmatige slachtoffers, waarbij vooral het slachtofferschap van (fysiek) geweld zwaar meeweegt. (Fysiek) geweld komt onder jongens wellicht vaker voor dan onder meisjes.

3.4 Conclusies

Agressie, geweld en seksuele intimidatie blijken actuele thema's in het voortgezet onderwijs in Amsterdam Oost. Uit het onderzoek blijkt namelijk dat 65% van de leerlingen en 72% van de medewerkers de afgelopen 12 maanden op de één of andere manier slachtoffer is geworden. Het hoogst scoorde bij beide groepen:

- schelden/pesten/treiteren;
- diefstal/vernietiging van (eigen) geld/spullen;
- discriminerende opmerkingen.

Onder de medewerkers scoort ook de diefstal van schoolspullen hoog.

Aansluitend is gekeken in welke mate leerlingen en personeel slachtoffer worden van zogenaamde 'zware' incidenten. Hieruit blijkt dat een derde van de leerlingen het afgelopen jaar slachtoffer werd van een zwaar incident. Bij de medewerkers is dat iets minder; rond een vijfde. Medewerkers worden echter vaker dan leerlingen het slachtoffer van lichte incidenten. Uit verdere analyses onder de leerlingen blijkt dat één op de zeventien leerlingen tot de groep stelselmatige slachtoffers behoort. Dit zijn slachtoffers die in één jaar meer dan 10 keer slachtoffer werden van zware (gewelddadige of strafbare) overtredingen.

Vervolgens is gekeken van welke 'zware' overtredingen leerlingen en personeel slachtoffer worden. Bij de leerlingen scoorde vooral (fysiek) lastig vallen hoog, maar ook worden relatief veel leerlingen slachtoffer van slaan/schoppen en heling. Het feit dat heling hierbij hoog scoort laat zich rijmen met het hoge aantal gemelde diefstallen van geld en spullen. Met betrekking tot het personeel valt op hoe relatief hoog het percentage slachtoffers van ongewenste seksuele gedragingen is. Maar liefst één op de zeven personeelsleden heeft hier het afgelopen jaar mee te maken gehad.

Bij de medewerkers is geen verschil gevonden in de mate van slachtofferschap tussen mannen en vrouwen of oudere en jongere medewerkers, met uitzondering van seksuele intimidatie. Vrouwen zijn daar vaker het slachtoffer van dan mannen. Bij de leerlingen komt naar voren dat jongere leerlingen vaker slachtoffer worden van zware incidenten dan oudere leerlingen. Ook is het slachtofferschap onder jongens iets groter dan onder meisjes.

Opmerkelijk is tot slot dat naar verhouding veel medewerkers geconfronteerd zijn met 'het overlijden van een leerling of medewerker'. Om hoeveel overlijdings-gevallen het hierbij gaat, blijft echter onduidelijk. Zo kan er sprake zijn van één overleden leerling of collega, waar alle medewerkers notie van hebben genomen.

4 Daderschap

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de daders van incidenten op school. In de eerste paragraaf wordt beschreven in hoeverre leerlingen zich het afgelopen jaar schuldig maakte aan incidenten. Aan de medewerkers is dit niet gevraagd. De kans op het geven van zogenaamde 'sociaal wenselijke antwoorden' zou hierbij namelijk te groot zijn. Om toch een indicatie van normoverschrijdend gedrag onder de medewerkers te krijgen, is aan de leerlingen die het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden gevraagd wie de daders waren, medewerkers of medeleerlingen. De resultaten hiervan staan in paragraaf 4.3. Bovendien wordt in deze paragraaf aandacht besteed aan de mate waarin medewerkers getuige waren van incidenten.

4.2 Daderschap onder leerlingen (self-reports)

In het onderzoek is aan de leerlingen gevraagd hoe vaak ze zich in de afgelopen 12 maanden aan normoverschrijdend gedrag op en rond school schuldig hebben gemaakt. In de tabel 4.1 wordt per overtreding het percentage daders weergegeven.

Tabel 4.1 Daderschap onder leerlingen (in %)

	leerlingen
vernieling in/aan schoolgebouw	11
inkrassen deuren/meubels	32
graffiti	11
brandstichting	3
vernieling van spullen medeleerling	14
vernieling van spullen schoolpersoneel	3
diefstal van fiets/brommer	4
diefstal van geld/spullen medeleerling	5
diefstal van geld/spullen schoolpersoneel	2
diefstal van geld/spullen school	9
discriminerende opmerkingen	19
seksuele opmerkingen	16
schelden, pesten treiteren medeleerling	44
schelden, pesten treiteren schoolpersoneel	23
afpersing/chantage door te dreigen met geweld	4
seksuele gedragingen (bijv. betasten)	3
lastig vallen (duwen, trekken, etc.)	25
slaan/schoppen medeleerling	26
slaan/schoppen schoolpersoneel	2
meedoen aan vechtpartij	15
wapen meenemen	11
bedreiging medeleerling met wapen	2
bedreiging schoolpersoneel met wapen	2
mishandeling medeleerling met wapen	5
mishandeling schoolpersoneel met wapen	2
drugshandel	3
heling	4
anders	16

Bijna de helft van de leerlingen maakte zich het afgelopen jaar schuldig aan het schelden, pesten of treiteren van een medeleerling. Een derde maakt zich schuldig aan het inkrassen van deuren en/of meubels. Aan de volgende overtredingen maakte een kwart van de leerlingen zich schuldig: het slaan/schoppen van een medeleerling, het lastig vallen van een medeleerling en het schelden/pesten van schoolpersoneel.

Verder valt op dat een tiende van de leerlingen een wapen mee naar school neemt. Vijf procent van de leerlingen heeft daadwerkelijk een wapen gebruikt, voor dreiging en/of mishandeling. Een zesde van de leerlingen deed het afgelopen jaar mee aan een vechtpartij. De overige zware overtredingen worden minder vaak gepleegd. Hier moet echter wel bij worden aangetekend dat de *omvang* van de overtredingen niet altijd iets zegt over de *ernst* hiervan. Eén geweldsdelict weegt wellicht zwaarder dan 1000 fietsendiefstallen. Bovendien gaat het bij een percentage van 1 % nog altijd

om een redelijk aantal leerlingen. Zo gaven 33 leerlingen aan zich het laatste jaar schuldig te hebben gemaakt aan seksuele intimidatie. 27 leerlingen hebben, al dan niet met een wapen, het schoolpersoneel mishandeld.

In verdere analyses is onderzocht hoe hoog het percentage leerlingen is dat zich het afgelopen jaar aan *zware* overtredingen schuldig maakte. Dit zijn over het algemeen overtredingen die de lichamelijke integriteit van een medeleerling of personeelslid aantasten, zoals seksuele gedragingen, vechten en/of mishandeling².

Tabel 4.2 Daderschap zware incidenten (in %)

	leerlingen
geen enkel incident	32
één of meerdere 'lichte' incidenten	27
één of meerdere zware incidenten	42

Uit deze tabel blijkt dat maar liefst 42% van de leerlingen zich het afgelopen jaar schuldig maakte aan één of meer zware overtredingen. Een derde van de leerlingen maakte zich het afgelopen jaar alleen aan zogenaamde lichte overtredingen schuldig, eenderde aan geen enkele overtreding.

Aansluitend is onderzocht *hoeveel* incidenten de leerlingen plegen. Hieruit blijkt dat leerlingen in één jaar gemiddeld 14 overtredingen plegen. Voor de verschillende type daders loopt dit echter nogal uiteen. Zo plegen daders van lichte overtredingen gemiddeld 7 overtredingen en daders van zware overtredingen gemiddeld maar liefst 29 overtredingen. Bekijken we de groep 'zware' daders nader, dan valt op dat een kwart van deze groep (24%) het afgelopen jaar meer dan 10 zware overtredingen pleegden. Leerlingen die met deze frequentie zware overtredingen plegen, vormen in dit onderzoek een aparte (probleem)groep, die in het verdere rapport wordt aangeduid als 'de harde kern'. In de steekproef bestaat de harde kern uit 124 leerlingen (10%). Wanneer deze resultaten worden vertaald naar de populatie, kan worden gesteld dat één op de tien leerlingen tot de harde kern behoort.

4.3 Daderschap onder leerlingen en medewerkers (slachtoffer-reports en observatie)

Aan de leerlingen die het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden van incidenten (zie hoofdstuk 3) is gevraagd wie de dader van de betreffende overtreding was: medeleerling(en) of medewerkers. De resultaten staan in de onderstaande tabel.

Noot 2 De volgende incidenten zijn tot de zware incidenten gerekend: afpersing/chantage door te dreigen met geweld; seksuele gedragingen (bijv. betasten); lastig vallen (duwen, trekken, etc.); slaan/schoppen; meedoen aan vechtpartij; wapen meenemen; bedreiging met wapen; mishandeling met wapen; drugshandel en heling.

Tabel 4.3 Daders van incidenten onder leerlingen (in %)

	door medeleerling(en)	door medewerker(s)
discriminerende opmerkingen	21	10
seksuele opmerkingen	12	4
ongewenste seksuele gedragingen (bijv. betasten, aanranden, verkrachten)	6	1
schelden, pesten, treiteren	23	6
lastig vallen (duwen, trekken, etc.)	19	4

Alle onderzochte overtredingen worden volgens de slachtoffers veel vaker door medeleerlingen dan door medewerkers gepleegd. Toch valt op dat een tiende van de leerlingen het afgelopen jaar discriminerende opmerkingen van medewerkers te horen kreeg. Zes procent van de leerlingen werd seksueel lastig gevallen door medeleerlingen, één procent door medewerkers.

Aan de medewerkers is gevraagd wie zij zien als de meest voorkomende combinatie van daders en slachtoffers bij incidenten van agressie en geweld en bij incidenten van seksuele intimidatie. Let er bij de interpretatie van deze tabel op dat niet gevraagd is wie dader en wie slachtoffer is. Dat betekent dat bijvoorbeeld 'agressie en geweld tussen leerlingen medewerkers' zowel over incidenten veroorzaakt door leerlingen als over incidenten veroorzaakt door medewerkers gaat.

Tabel 4.4 Afgelopen jaar eens of vaker iets gemerkt van (in %)

	medewerkers
agressie en geweld tussen leerlingen onderling	94
agressie en geweld tussen leerlingen en medewerkers	73
agressie en geweld tussen medewerkers onderling	34
seksuele intimidatie tussen leerlingen onderling	59
seksuele intimidatie tussen leerlingen en medewerkers	23
seksuele intimidatie tussen medewerkers onderling	10

Aggressie en geweld tussen leerlingen onderling komen het meest voor. Bijna alle medewerkers merken daar eens per jaar of vaker iets van. Driekwart van de medewerkers ziet incidenten tussen leerlingen en medewerkers en een derde tussen medewerkers onderling. Ook seksuele intimidatie wordt het meest gezien tussen leerlingen onderling, maar minder vaak dan agressie en geweld: 59% tegen 94%. Bijna een kwart van de medewerkers merkt eens per jaar of vaker iets van seksuele intimidatie tussen leerlingen en medewerkers en 10% tussen medewerkers onderling.

4.4 Samenhang met andere onderwerpen

Onderzocht is verder of het ouderschap onder leerlingen samenhangt met de leeftijd van de leerlingen, het geslacht, de etnische herkomst of het soort onderwijs dat zij volgen. Uit de resultaten blijkt dat het percentage leerlingen dat zware overtredingen begaat onder oudere leerlingen lager is dan onder jongere leerlingen (28% onder leerlingen van 17-19 versus 45%

onder leerlingen van 12-14 en 15-16 jaar). Verondersteld zou kunnen worden dat dit niet zozeer met de leeftijd van de leerlingen te maken heeft, als wel met het soort onderwijs dat de leerlingen volgen. Leerlingen van 17-19 jaar zitten namelijk naar verhouding vaker op hogere onderwijstypes (havo/vwo), omdat deze onderwijsvormen meer dan vier leerjaren beslaan. Dit bleek echter niet het geval: leerlingen van de verschillende onderwijsvormen plegen vrijwel net zo vaak zware overtredingen.

Verder maken jongens zich vaker schuldig aan overtredingen dan meisjes. Van de jongens maakte 74% zich het afgelopen jaar schuldig aan een overtreding en van de meisjes 63%. Opvallend hierbij is dat meisjes zich vaker dan jongens schuldig maken aan lichte overtredingen (31% versus 21%), terwijl jongens vaker 'zware' overtredingen plegen (52% versus 33%).

Tot slot is nagegaan in hoeverre ouders slachtoffer worden en andersom. Uit de resultaten blijkt opvallend genoeg dat naarmate leerlingen meer en zwaardere overtredingen begaan, zij ook vaker en van zwaardere overtredingen slachtoffer worden. Zo behoort 51% van de stelselmatige slachtoffers tot de harde kern. Omgekeerd blijkt dat het percentage harde kerndaders dat het afgelopen jaar *geen* slachtoffer werd relatief laag is, namelijk 13%. Dit zou erop kunnen duiden dat de zwaardere incidenten zich binnen een beperkte groep afspelen.

4.5 Conclusies

Uit de gegevens omtrent het ouderschap onder leerlingen blijkt dat de volgende 'overtredingen' het meest worden gepleegd:

- het schelden, pesten of treiteren van een medeleerling;
- het inkrassen van deuren en/of meubels;
- het slaan/schoppen medeleerling;
- lastig vallen (duwen, trekken, etc.);
- schelden, pesten treiteren schoolpersoneel.

Daarnaast is in dit onderzoek gekeken naar de mate waarin leerlingen zogenaamde 'zware' overtredingen plegen. Hieruit blijkt dat maar liefst 42% van de leerlingen het afgelopen jaar minstens één keer een zware overtreding pleegde. Het hoogst scoorde hierbij (fysiek) lastig vallen en slaan/schoppen. Verder valt op dat één op de tien leerlingen een wapen mee naar school neemt. Vijf procent van de leerlingen heeft het afgelopen jaar daadwerkelijk gebruik gemaakt van een wapen.

Ook is onderzocht *hoe vaak* leerlingen incidenten plegen. Hieruit blijkt dat leerlingen in één jaar gemiddeld 14 overtredingen plegen. Voor de verschillende type ouders loopt dit echter nogal uiteen. Zo plegen ouders van lichte overtredingen gemiddeld minder overtredingen dan ouders van zware overtredingen. Wanneer het aantal keer dat leerlingen overtredingen begaan wordt gecombineerd met de zwaarte daarvan, komt een groep ouders in beeld die dermate vaak zware overtredingen plegen, dat zij in het onderzoek tot een aparte (probleem)groep, 'de harde kern', worden gerekend. Op de onderzochte scholen behoort een relatief hoog aantal leerlingen tot deze 'harde kern', namelijk één op de tien leerlingen.

Uit de resultaten blijkt verder dat oudere leerlingen minder vaak zware overtredingen plegen dan jongere leerlingen. Hiervoor is een aantal verklaringen mogelijk. Zo kan het plegen van zware overtredingen afnemen naar mate de leerlingen ouder worden. Er kan echter ook sprake zijn van een ernstiger ontwikkeling, namelijk het opstaan van een nieuwe generatie leerlingen die over het algemeen zwaardere overtredingen pleegt dan de oude garde.

Uit het onderzoek blijkt verder dat jongens zich over het algemeen vaker aan overtredingen schuldig maken dan meisjes. Opvallend genoeg bleek hierbij echter dat van de 'daders' meisjes zich vaker dan jongens schuldig maken aan lichte overtredingen, terwijl jongens vaker 'zware' overtredingen plegen.

Zowel medewerkers als leerlingen zijn van mening dat de meeste incidenten zich tussen leerlingen onderling afspelen. Dat ook medewerkers daders kunnen zijn, blijkt evenwel uit het feit dat maar liefst 34% procent van de medewerkers eens per jaar of vaker iets merkt van agressie of geweld tussen medewerkers onderling. Voor seksuele intimidatie is dit 10%. Ook leerlingen geven aan dat medewerkers zich schuldig maken aan incidenten. Zo kreeg één op de tien leerlingen het afgelopen jaar discriminerende opmerkingen van medewerkers te horen. Ook maken medewerkers zich wel eens schuldig aan seksuele opmerkingen.

Tot slot is nagegaan in hoeverre daders slachtoffer worden en andersom. Uit de resultaten blijkt opvallend genoeg dat naarmate leerlingen meer en zwaardere overtredingen begaan, zij ook vaker en van zwaardere overtredingen slachtoffer worden. Dit zou erop kunnen duiden dat de zwaardere incidenten zich binnen een beperkte groep leerlingen afspelen.

5 Toezicht houden en ingrijpen

5.1 Inleiding

Na een tweetal hoofdstukken over slachtofferschap en daderschap, zijn de komende hoofdstukken gericht op wat de scholen concreet aan activiteiten doen om incidenten te voorkomen en aan te pakken. In dit hoofdstuk wordt de aandacht gericht op schoolregels, op toezicht in en rond school en op ingrijpen bij incidenten.

5.2 Schoolregels

Een belangrijk onderwerp in dit kader zijn de schoolregels: bestaan ze, zijn ze bekend en worden ze gehandhaafd? In de onderstaande tabel wordt het percentage leerlingen en personeelsleden gegeven dat het eens is met de stellingen hierover.

Tabel 5.1 Schoolregels en gedrag leerlingen en personeel (in %)

	leerlingen	personeel	
		agressie & geweld	seksuele intimidatie
bekend met schoolregels	88	85	65
schoolregels worden gehandhaafd	64	70	72

Bijna alle leerlingen weten dat er schoolregels zijn. Ongeveer evenveel medewerkers kennen de schoolregels ten aanzien van agressie en geweld. De schoolregels ten aanzien van seksuele intimidatie zijn onder medewerkers veel minder bekend. Al met al geeft 15% van de medewerkers aan de schoolregels over agressie en geweld *niet* te kennen, voor seksuele intimidatie is dat 35%.

Rond de 70% van zowel medewerkers als leerlingen vindt dat de schoolregels gehandhaafd worden. Ook hier geldt dat rond de 30% van leerlingen en medewerkers vinden dat dat *niet* gebeurt.

Aan de medewerkers is de vraag voorgelegd in hoeverre men tevreden is met de mate waarin de schoolregels gehandhaafd worden.

Tabel 5.2 Handhaving schoolregels (in%)

	personeel	
	agressie & geweld	seksuele intimidatie
handhaving van schoolregels is goed of zeer goed	46	48

Ongeveer de helft van de medewerkers ervaart de handhaving van schoolregels als goed of zeer goed. De andere helft ervaart de handhaving als redelijk of onvoldoende.

5.3 Toezicht

Aan de medewerkers is gevraagd of het toezicht op en rond school als voldoende wordt ervaren. In onderstaande tabel de resultaten.

Tabel 5.3 Toezicht in en rond school (in %)

	personeel
voldoende toezicht in school	56
voldoende toezicht rond school	18

Ongeveer de helft van de medewerkers ervaart voldoende toezicht in school, dus de andere helft ervaart onvoldoende toezicht in school. Rond school wordt het toezicht aanzienlijk minder goed ervaren, slechts 18% ervaart voldoende toezicht rond school.

5.4 Ingrijpen

Aan de leerlingen die zich het afgelopen jaar schuldig hebben gemaakt aan normoverschrijdend gedrag, is gevraagd hoe de school hierop reageerde. Zo wordt gevraagd of de school ontdekt heeft wat zij hebben gedaan, of er vervolgens iets aan gedaan is en of ze dit rechtvaardig vonden. In deze paragraaf worden de resultaten gepresenteerd.

In de onderstaande tabel staat het aantal en percentage leerlingen dat zich het afgelopen jaar schuldig maakte aan normoverschrijdend gedrag. Bovendien wordt aangegeven of medeleerlingen en of de school bekend was met de daders.

Tabel 5.4 Aan wie is de dader-ervaring verteld

	leerlingen
aantal leerlingen dat dader is (onderzoeksgroep)	830
percentage leerlingen dat dader is (onderzoeksgroep)	68
percentage daders bekend bij <i>medeleerlingen</i>	31
percentage daders bekend bij het <i>schoolpersoneel</i>	15

Een derde van de leerlingen maakte zich het afgelopen jaar schuldig aan één of meer overtredingen. Een derde van deze groep was bekend bij medeleerlingen. Een zesde van de daders was bekend bij de school.

In de onderstaande tabel staat op welke wijze de school gereageerd heeft op het daderschap. In deze tabel wordt eerst het percentage daders gegeven waarbij de school heeft gereageerd. Vervolgens wordt voor deze groep weergegeven welke acties de school ondernam. Omdat de school meerdere acties tegelijk kan ondernemen telt de tabel niet op tot 100%.

Tabel 5.5 Welke acties heeft de school ondernomen

	leerlingen
percentage 'bekende' daders waarbij de school actie heeft ondernomen	87
-gesprek met iemand van school	53
-gesprek met de klas	17
-straf geven	34
-schadevergoeding	8
-schorsing	14
-gesprek met ouders	28
-politie inschakelen	15
-anders	20

Bij vrijwel alle bekende daders heeft de school actie ondernomen. In de meeste gevallen kreeg de dader (ondermeer) een gesprek met iemand van school. Een derde van de daders kreeg straf. Bij een even groot deel werden de ouders ingeschakeld. 15% van de daders werd aangemeld bij de politie.

Aan de leerlingen waarbij de school gereageerd heeft op het daderschap, is gevraagd of zij de reactie/straf voor de dader rechtvaardig vonden. Ook aan het personeel is gevraagd naar de rechtvaardigheid van de straffen voor de daders. Bij hen ging de vraag echter over de straffen voor leerlingen in het algemeen. In de onderstaande tabel staat het resultaat.

Tabel 5.6 Reactie/straf voor leerlingen onrechtvaardig (in %)

	leerlingen	personeel
reactie/straf rechtvaardig	52	65
reactie/straf onrechtvaardig	19	13
geen mening	29	22

Van de leerlingen die het afgelopen jaar 'iets hebben uitgehaald' en daarvoor straf hebben gekregen, vindt de helft dat deze straf rechtvaardig was. Het percentage personeelsleden dat de straffen voor daders in het algemeen rechtvaardig vindt, ligt iets hoger.

Aan de medewerkers is eenzelfde vraag gesteld over de rechtvaardigheid van bestraffing op school als de dader een medewerker is.

Tabel 5.7 Reactie/straf voor personeel onrechtvaardig (in %)

	personeel
reactie/straf rechtvaardig	29
reactie/straf onrechtvaardig	9
geen mening / weet niet	62

De grootste groep heeft hier geen mening over of weet het niet. Het meest waarschijnlijk is dat men het niet weet omdat straffen van schoolleiding aan medewerkers weinig voorkomen en als ze voorkomen niet openbaar worden. Van de groep medewerkers die hier wel een mening over heeft vindt de grootste groep dat de bestraffing van medewerkers rechtvaardig is.

Aan de medewerkers is gevraagd in hoeverre men vindt dat incidenten van agressie en geweld of van seksuele intimidatie goed worden opgelost op school.

Tabel 5.8 Oplossen incidenten (in %)

	personeel
incidenten worden goed opgelost	77

In grote meerderheid zijn de medewerkers van oordeel dat incidenten goed worden opgelost.

Verder is gevraagd of men vindt dat er vanuit de schoolleiding voldoende aandacht is voor de onderwerpen agressie en geweld en seksuele intimidatie.

Tabel 5.9 Aandacht vanuit schoolleiding (in %)

	personeel
voldoende aandacht voor agressie en geweld	47
voldoende aandacht voor seksuele intimidatie	40

Ongeveer de helft van de medewerkers vindt dat er voldoende aandacht voor de onderwerpen is. Dat betekent dat ook hier de andere helft meent dat er onvoldoende aandacht voor is.

5.5 Samenhang met andere onderwerpen

Onderzocht is verder of er onderlinge verbanden bestaan tussen toezicht houden en de eerder besproken onderwerpen, zoals slachtofferschap. De resultaten hiervan worden nu besproken.

Voor bijna alle in dit hoofdstuk behandelde onderwerpen geldt dat medewerkers die het slachtoffer zijn geweest van lichte of zware incidenten, minder positief zijn over de situatie op school dan hun collega's die geen slachtoffer waren. Zij vinden *meer dan hun collega's* dat de schoolregels niet goed gehandhaafd worden, dat er onvoldoende toezicht is, dat de reactie/straf onrechtvaardig is, dat incidenten niet goed worden opgelost en dat er onvoldoende aandacht is vanuit de schoolleiding voor het onderwerp. De enige uitzondering hierbij is de bekendheid van schoolregels. Slachtoffer of niet: er is geen verschil in wat men vindt over hoe bekend de schoolregels zijn, zowel voor agressie en geweld, als voor seksuele intimidatie.

De leeftijd blijkt geen invloed te hebben op het oordeel over 'toezicht en ingrijpen', van 25-minner tot en met 55-plusser, er is geen verschil gevonden in de beantwoording van alle vragen hierover. Hetzelfde geldt voor geslacht: mannen en vrouwen ervaren geen verschil in 'toezicht en ingrijpen'.

5.6 Conclusies

Bijna alle leerlingen en medewerkers kennen de schoolregels ten aanzien van agressie en geweld. Voor seksuele intimidatie zijn de schoolregels minder bekend. Rond de 70% van zowel leerlingen als medewerkers vindt dat de schoolregels ook gehandhaafd worden. Slechts de helft van de medewerkers is tevreden met de mate waarin de schoolregels gehandhaafd worden. Ongeveer de helft van de medewerkers ervaart voldoende toezicht op school. Het toezicht *rond* school wordt minder vaak als voldoende ervaren.

Aan de leerlingen die zich het afgelopen jaar schuldig hebben gemaakt aan normoverschrijdend gedrag, is gevraagd hoe de school hierop reageerde. Uit de resultaten blijkt dat één op de drie 'daders' bekend is bij medeleerlingen en één op de zes bij de scholen. Geconcludeerd kan dus worden dat de school slechts een fractie van de daders opspoorde.

Positief is dat uit het onderzoek naar voren komt dat de scholen bij vrijwel alle bekende daders actie ondernemen. In de helft van de gevallen kreeg de dader een gesprek met iemand van school. Iets minder vaak werd (eveneens) met de ouders gesproken en/of volgde straf. Een relatief hoog aantal daders (één op de zeven) wordt bij de politie aangemeld.

Aan de betreffende daders is gevraagd of zij de actie/straf van de school rechtvaardig vonden. Dit bleek voor de helft van de daders het geval. Eén op de vijf leerlingen vond de actie/straf echter onrechtvaardig.

Ook het personeel is gevraagd naar de rechtvaardigheid van straffen voor leerlingen. In lijn met de verwachting vindt het personeel de straffen iets vaker rechtvaardig dan leerlingen. Ook medewerkers zelf kunnen daders zijn en een reactie of straf van de school krijgen. Over de rechtvaardigheid van reacties / straffen aan medewerkers is bij de medewerkers zelf echter weinig bekend.

De medewerkers vinden over het algemeen dat incidenten op school goed worden opgelost, maar dat er meer aandacht voor het onderwerp kan zijn vanuit de schoolleiding.

Verder is er bij de medewerkers een duidelijk onderscheid tussen hen die in de afgelopen 12 maanden op enige manier slachtoffer zijn geweest van een incident en zij die dat niet waren. De 'slachtoffers' zijn minder enthousiast over het toezicht op school, de handhaving van schoolregels, de rechtvaardigheid van straffen etc. dan hun collega's. Tussen ouderen en jongeren is een dergelijk verschil niet gevonden en hetzelfde geldt voor mannen en vrouwen.

6 Opvang slachtoffers

6.1 Inleiding

Aan de leerlingen die het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden is gevraagd hoe de school hierop reageerde. Zo wordt gevraagd of de school het slachtofferschap ontdekt heeft en of er vervolgens iets aan is gedaan. Ook wordt gevraagd in hoeverre de opgevangen leerlingen tevreden zijn over de opvang. Aan leerlingen die niemand iets over het slachtofferschap hebben verteld, wordt gevraagd wat de reden hiervoor is. In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd.

Over het onderwerp slachtofferopvang voor medewerkers wordt in het hoofdstuk 'evaluatie veiligheidsmaatregelen' gerapporteerd.

6.2 Opvang slachtoffers onder leerlingen

In de onderstaande tabel staat het aantal en percentage leerlingen dat het afgelopen jaar slachtoffer werd van normoverschrijdend gedrag. Bovendien wordt aangegeven in welke mate medeleerlingen en in welke mate de school bekend waren met de slachtoffers.

Tabel 6.1 Bekendheid met slachtoffer-ervaringen (in aantallen en %)

	leerlingen
aantal leerlingen dat slachtoffer is geworden (onderzoeksgroep)	799
percentage leerlingen dat slachtoffer is geworden (onderzoeksgroep)	65
percentage slachtoffers dat hun ervaring aan één of meer <i>medeleerlingen</i> vertelde	19
percentage slachtoffers dat hun ervaring aan één of meer leden van het <i>schoolpersoneel</i> vertelde	23

Tweederde van de leerlingen is het afgelopen jaar slachtoffer geworden van normoverschrijdend gedrag. Opvallend genoeg is het aantal leerlingen dat hun slachtoffer-ervaring aan school vertelt iets hoger dan het aantal leerlingen dat medeleerlingen op de hoogte bracht. Bijna een kwart van de slachtoffers vertelde hun ervaring aan iemand van school en een vijfde aan medeleerlingen.

In de onderstaande tabel staat op welke wijze de school reageerde op het slachtofferschap. In deze tabel wordt eerst het percentage slachtoffers gegeven waarbij de school actie heeft ondernomen. Vervolgens wordt voor deze groep weergegeven welke acties de school ondernam. Omdat de school meerdere acties tegelijk kan ondernemen, telt de tabel niet op tot 100%.

Tabel 6.2 Reactie van de school op slachtoffer-ervaringen (in %)

	leerlingen
percentage 'bekende' slachtoffers waarbij de school actie heeft ondernomen	57
-dader kreeg straf	27
-gesprek met dader en slachtoffer	35
-gesprek met slachtoffer alleen	24
-gesprek met ouders slachtoffer	13
-slachtoffer kreeg schadevergoeding	11
-anders	38

In slechts iets meer dan de helft van de gevallen van slachtofferschap onderneemt de school actie. Daarbij gaat het meestal om het organiseren van een gesprek met de dader en het slachtoffer, het straffen van de dader en/of het voeren van een gesprek met het slachtoffer alleen. Ouders worden veel minder vaak ingeschakeld en ook een schadevergoeding wordt zelden toegekend.

Aan de slachtoffers waarbij de school actie heeft ondernomen, is gevraagd of zij hier tevreden over zijn. In de onderstaande tabel staat het resultaat.

Tabel 6.3 Tevredenheid met reactie school (in %)

	leerlingen
tevreden	51
enigszins tevreden	33
ontevreden	17

De meerderheid van de slachtoffers is (enigszins) tevreden met de reactie van de school. Een zesde geeft echter aan hier ontevreden over te zijn.

Aan leerlingen die niemand iets van het slachtofferschap verteld hebben, is gevraagd wat de reden hiervoor is. De resultaten staan in onderstaande tabel.

Tabel 6.4 Waarom slachtoffer-ervaring niet verteld (in %)

	leerlingen
het was niet zo belangrijk	44
ik durfde het niet te vertellen	6
ik was bang dat ze het aan mijn ouders zouden vertellen	4
ik was bang dat ze het niet zouden geloven	4
ik schaamde me	7
ik had zelf ook schuld	8
ik wist niet aan wie ik het moest vertellen	8
anders	18

De grootste groep slachtoffers hield hun ervaring voor zich omdat zij het niet zo belangrijk vonden. Angst, schaamte en medeschuld speelt voor een aantal leerlingen echter ook een rol. 8% van de leerlingen wist niet aan wie ze de ervaring zouden moeten vertellen.

6.3 Conclusies

Aan de leerlingen die het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden, is gevraagd wie hiervan op de hoogte was. Uit de resultaten blijkt opvallend genoeg dat het aantal leerlingen dat hun slachtoffer-ervaring aan school vertelt iets hoger is dan het aantal leerlingen dat medeleerlingen op de hoogte bracht. Het resultaat is dat één op de vier slachtoffers bij iemand van school bekend is. Het grootste deel van het slachtofferschap is evenwel onbekend bij de school.

Daar komt nog bij dat de school in minder dan tweederde van de gevallen actie onderneemt. Dat is aanmerkelijk minder vaak dan bij geconstateerd 'daderschap' bij leerlingen (zie hoofdstuk 5). In de meeste gevallen wordt een gesprek met dader en slachtoffer tezamen georganiseerd. Op de tweede en derde plaats staan het straffen van de dader en het voeren van een gesprek met het slachtoffer alleen. Ouders worden slechts bij één op de tien slachtoffers ingeschakeld.

Aan de slachtoffers waarbij de school actie heeft ondernomen, is gevraagd of zij hier tevreden over zijn. Dit blijkt voor de meeste slachtoffers het geval. Eén op de zes 'opgevangen' leerlingen is echter ontevreden.

Aan leerlingen die niemand iets van het slachtofferschap verteld hebben, is gevraagd wat de reden hiervoor is. Uit de resultaten blijkt dat de grootste groep slachtoffers hun ervaring voor zich hield omdat zij het niet zo belangrijk vonden. Angst, schaamte en medeschuld speelt voor een aantal leerlingen echter ook een rol. Eén op de twaalf leerlingen wist niet aan wie ze de ervaring zouden moeten vertellen.

7 Veiligheid schoolgebouw en -omgeving

7.1 Inleiding

Een belangrijk punt in de school vormt de veiligheid van de gebouwen en de omgeving. Daarom is aan leerlingen en medewerkers de vraag gesteld of ze zich weleens onveilig voelen in een aantal situaties of op een aantal plekken in of rond school. De resultaten staan in dit hoofdstuk.

7.2 Veiligheid situaties

In de onderstaande tabel staat het oordeel van leerlingen en medewerkers omtrent de (on)veiligheid van verschillende *situaties* in en om de school. Hierbij wordt het percentage leerlingen en medewerkers gepresenteerd dat zich soms tot vaak onveilig voelt.

Tabel 7.1 Onveiligheid situaties (in %)

	leerlingen	medewerkers
in bepaalde lesgroepen/klassen	18	18
als je alleen in het schoolgebouw bent	18	19
als je alleen met een leraar/lerares bent	17	-
tijdens individuele gesprekken met leerling/ouders	-	14
op schoolfeest	15	17
tijdens buitenschoolse activiteiten	19	11
anders	14	7

Bijna alle genoemde situaties worden door tussen de 15% en 20% van de leerlingen en medewerkers als onveilig ervaren. Leerlingen voelen zich over het algemeen in dezelfde situaties onveilig als medewerkers. Alleen tijdens buitenschoolse activiteiten voelen leerlingen zich veel vaker onveilig.

Onderzocht is of bepaalde groepen leerlingen zich onveiliger in bepaalde situaties voelen dan andere leerlingen. Uit de resultaten blijkt dat het gevoel van onveiligheid toeneemt naarmate de leerlingen vaker slachtoffer zijn geworden van incidenten. Zo loopt het percentage dat zich in bepaalde situaties soms tot vaker onveilig voelt op van 15% onder leerlingen die het afgelopen jaar geen slachtoffer werden tot 45% onder stelselmatige slachtoffers.

Verder blijkt dat het percentage leerlingen dat zich onveilig voelt met name onder de jongere leerlingen (12-14 jaar) hoog is, namelijk 28%. Onder de andere leeftijdscategorieën is dit respectievelijk 20% (15-16 jaar) en 18% (17-19 jaar). Ook meisjes voelen zich significant vaker onveilig dan jongens (27% versus 18%).

7.3 Veiligheid plaatsen

In de onderstaande tabel staat het oordeel van leerlingen en medewerkers omtrent de (on)veiligheid van verschillende *plaatsen* in en om de school. Hierbij wordt het percentage leerlingen en medewerkers gepresenteerd dat zich soms tot vaak onveilig voelt.

Tabel 7.2 Onveiligheid plaatsen (in %)

	leerlingen	medewerkers
routes van/naar school	28	30
directe omgeving school	23	29
schoolterrein	12	18
binnen school, maar buiten de lokalen (ingang, gangen, trappen, etc.)	10	19
specifieke ruimtes	■	3
kantine	8	13
theorielocalen	6	8
praktijklocalen	8	6
gymzaal/kleedruimtes/sportvelden	17	5
toiletruimten	13	3
anders	8	0

Zowel leerlingen als medewerkers vinden de routes van en naar school en de directe omgeving van school de meest onveilige plaatsen. Opvallend is verder dat medewerkers zich vaker dan leerlingen onveilig voelen in de omgeving van de school, het schoolterrein, het schoolgebouw (buiten de lokalen) en de kantine. Leerlingen daarentegen voelen zich onveiliger bij de sportfaciliteiten en de toiletruimten. Dat medewerkers hier lagere percentages aangeven is logisch enerzijds omdat zij minder dan leerlingen in de gymzaal en op de sportvelden komen (op de gymleraren na) en anderzijds omdat zij aparte (personeels)toiletten gebruiken.

7.4 Samenhang met andere onderwerpen

Ook hier is onderzocht of bepaalde groepen leerlingen zich onveiliger op bepaalde plaatsen voelen dan andere leerlingen. Dit blijkt wonderlijk genoeg niet het geval. Er is noch samenhang met de mate waarin de leerlingen slachtoffer werden, noch met de leeftijd en het geslacht van de leerlingen.

Voor de medewerkers blijkt dat diegenen die slachtoffer zijn geweest op bijna alle plaatsen zich vaker onveilig voelen dan collega's die geen slachtoffer waren. De enige uitzonderingen daarop zijn de routes van en naar school, specifieke ruimten zoals de bibliotheek, toiletruimten en de gymzaal. De routes van en naar school vinden velen onveilig (slachtoffer of niet), de specifieke ruimten, toiletruimten en gymzaal zijn slechts voor enkelen onveilig.

Verder blijkt dat ouderen zich niet meer of minder onveilig voelen in en rond school dan jongeren, de leeftijd speelt geen rol. Opvallend is dat geslacht ook geen verschil maakt, mannen en vrouwen ervaren dezelfde plaatsen op school even vaak als onveilig.

Ook is onderzocht of deelnemers die het toezicht op school onvoldoende vinden zich ook vaker onveilig voelen. Voor de ingang, de gangen, trappen en voor de kantine is dat zo. Een logisch verband, want juist op die plaatsen, met grote concentraties leerlingen, is toezicht moeilijk.

7.5 Conclusies

De meest onveilige plaatsen zijn voor zowel leerlingen als medewerkers de routes van en naar school en de directe omgeving van school. Bijna een derde vindt deze plaatsen onveilig. Ook voelen beide groepen zich in veel situaties onveilig, zoals in bepaalde klassen en alleen in het schoolgebouw.

In een aantal situaties en plaatsen blijken enige verschillen in de veiligheidsbeleving van leerlingen en medewerkers op te treden. Zo voelen leerlingen zich onveilig tijdens buitenschoolse activiteiten, bij de sportfaciliteiten en in de toiletruimten. Medewerkers voelen zich vaker dan leerlingen onveilig in de omgeving van de school, het schoolterrein, het schoolgebouw (buiten de lokalen) en de kantine.

Wat bij de bovenstaande resultaten opvalt is dat leerlingen vooral ruimten met weinig toezicht (de gymzaal, kleedruimtes, sportvelden en de toiletruimten) als onveilig ervaren, terwijl medewerkers vooral plaatsen met grote concentraties aan leerlingen (de gangen, de trap en de kantine) onveilig vinden.

Onderzocht is of bepaalde groepen leerlingen zich onveiliger in bepaalde situaties of plaatsen voelen dan andere leerlingen. Uit de resultaten blijkt dat het gevoel van onveiligheid in bepaalde situaties toeneemt naarmate de leerlingen vaker slachtoffer worden van incidenten. Ook jongere leerlingen (12-14 jaar) en meisjes voelen zich in bepaalde situaties relatief onveilig. Voor de onderzochte plaatsen in de school werden deze resultaten wonderlijk genoeg niet gevonden.

Bij de medewerkers is onderzocht of er verschil is in de ervaren onveiligheid op school tussen mannen en vrouwen, tussen jongeren en ouderen, tussen deelnemers die het afgelopen jaar slachtoffer waren en 'niet slachtoffers' en tussen de deelnemers die 'meer toezicht' of 'minder toezicht' ervaren op school. Leeftijd, geslacht en ervaren toezicht blijken geen verschil te maken, slachtofferschap wel, voor bijna alle potentieel onveilige plaatsen in school. Medewerkers die het slachtoffer waren van één of meerdere incidenten voelen zich vaker onveilig in bepaalde situaties of plekken dan collega's die niet het slachtoffer waren.

8 Veiligheid en schoolbinding

8.1 Inleiding

Uit verschillende studies blijkt dat de mate waarin leerlingen en personeel schoolbinding ervaren van invloed is op de mate waarin normoverschrijdend gedrag plaats vindt. In de vragenlijst is daarom speciaal aandacht besteed aan de door leerlingen en personeel ervaren schoolbinding. Dit is geoperationaliseerd door een aantal uitspraken te formuleren, die in hun onderlinge samenhang schoolbinding meten. Aan leerlingen en personeel is gevraagd in hoeverre deze uitspraken op hen of de school van toepassing zijn. Bovendien is de personeelsleden gevraagd in hoeverre zij geconfronteerd zijn met situaties die zij 'niet meer aankunnen'. De resultaten van deze analyses staan in dit hoofdstuk.

8.2 Schoolbinding

In hoofdstuk vier wordt beschreven in hoeverre leerlingen zich het afgelopen jaar schuldig maakte aan normoverschrijdend gedrag. Aan het personeel is dit niet gevraagd. De kans op het geven van zogenaamde 'sociaal wenselijke antwoorden' zou hierbij namelijk te groot zijn. Om toch een indicatie van normoverschrijdend gedrag onder het personeel te krijgen, is de personeelsleden wel gevraagd in hoeverre zij geconfronteerd zijn met situaties die zij 'niet meer aankunnen'. Verondersteld kan namelijk worden dat deze situaties normoverschrijdend gedrag in de hand werken.

Tabel 8.1 Situaties 'niet meer aankunnen': risico's voor daderschap onder personeel (in %)

	personeel
met bepaalde leerlingen	40
in bepaalde lesgroepen/klassen	33
tijdens individuele gesprekken	12
buiten de klas	28
tijdens schoolfeesten	13
tijdens buitenschoolse activiteiten	10
anders	2

De meest genoemde situaties die medewerkers niet meer aankunnen zijn situaties 'met bepaalde leerlingen', 'met bepaalde lesgroepen/klassen' en 'buiten de klas' (daarmee wordt bedoeld in gangen, hal, kantine etc.). Tijdens individuele gesprekken, schoolfeesten of buitenschoolse activiteiten speelt die minder. Het risico voor daderschap door medewerkers speelt het meest in de klas met bepaalde leerlingen en/of groepen.

In tabel 8.2 staat de mate waarin leerlingen en personeelsleden schoolbinding ervaren. Zoals in de inleiding is beschreven, wordt dit gemeten door middel van een aantal uitspraken. In de tabel wordt het percentage leerlingen en personeelsleden gegeven dat het met de genoemde uitspraak eens is. Aan de leerlingen zijn over dit onderwerp meer uitspraken voorgelegd dan aan het personeel. De extra schoolbindings-uitspraken van leerlingen zijn opgenomen in tabel 8.3.

Tabel 8.2 Schoolbinding leerlingen en personeel (in %)

	leerlingen	personeel
ik ga met plezier naar school	84	89
leerlingen worden goed begeleid bij leer- en privéproblemen	74	81
school houdt rekening met behoefte/wensen van leerlingen	67	74
school houdt rekening met behoefte/wensen van personeel	■	67
goed gedrag wordt beloond	58	71
lera(r)es tonen goed voorbeeld-gedrag	77	75
school reageert op spijbelen	87	81

Zowel personeel als leerlingen staan over het algemeen positief tegenover de school. Het merendeel gaat met plezier naar school. Verder vindt tweederde van de leerlingen dat de school rekening houdt met hun wensen. Het personeel is vaker van mening dat de school rekening houdt met de wensen van leerlingen. Wel valt op dat het percentage personeelsleden dat vindt dat de school rekening houdt met hun eigen wensen precies even hoog is als onder leerlingen, namelijk 67%. De school lijkt dus evenveel rekening te houden met leerlingen als met personeel, maar het personeel is van mening dat de school meer rekening met de leerlingen houdt.

Leerlingen vinden minder vaak dat goed gedrag op school wordt beloond dan personeelsleden. Wel zijn beide partijen van mening dat de school reageert op spijbelen.

In de onderstaande tabel staan de resultaten van schoolbinding, zoals gemeten bij leerlingen alleen.

Tabel 8.3 Schoolbinding leerlingen (in %)

	leerlingen
ik zit in een leuke klas	87
ik heb genoeg goede vrienden/vriendinnen op school	92
ik voel me vaak eenzaam op school	20
ik heb vaak ruzie op school	22
ik vind leren leuk	71
ik vind de meeste leraren/leraressen aardig	84
de meeste leraren/leraressen zijn vriendelijk tegen de leerlingen	85
de meeste leraren/leraressen nemen de leerlingen serieus	84
de leerlingen in mijn klas gaan vriendelijk met elkaar om	81
de leerlingen in mijn klas helpen elkaar graag	79
sommige leerlingen in mijn klas worden vaak gepest	64
als er thuis iets ergs gebeurd is, kan ik daar op school makkelijk over praten	51
als er op school iets ergs gebeurd is, kan ik daar op school makkelijk over praten	66

Het grootste deel van de leerlingen is van mening dat zij in een leuke klas zitten en genoeg vrienden hebben. Ook zijn zij over het algemeen te spreken over de leraren/leraressen op school: zij gedragen zich vriendelijk

en nemen leerlingen serieus. Wel voelt een vijfde van de leerlingen zich vaak eenzaam op school en/of heeft vaak ruzie. Ook is maar de helft van mening dat als er thuis iets ergs gebeurd is, zij daar op school makkelijk over kan praten. Het percentage leerlingen dat vindt dat zij op school goed kan praten over iets ergs dat op *school* is gebeurd, is ligt iets hoger.

Omdat de uitspraken in tabel 8.2 en 8.3 in hun samenhang schoolbinding meten, is voor de leerlingen onderzocht hoe groot de mate van schoolbinding in het algemeen is. Hiertoe zijn de items geaggregeerd tot één variabele, die leerlingen indeelt in categorieën die nauwelijks, enigszins en veel schoolbinding ervaren. Uit de resultaten blijkt dat slechts 3% van de leerlingen nauwelijks, 34% enigszins en 63% veel schoolbinding ervaart.

In de onderstaande tabel staat het oordeel van het personeel over de samenwerking met collega's en de begeleiding van nieuwe leerkrachten.

Tabel 8.4 Samenwerking en inwerken nieuwe leerkrachten (in %)

	personeel
goede samenwerking met collega's	54
nieuwe leerkrachten worden goed begeleid	49

De helft van het personeel is van mening dat de samenwerking met collega's goed is. Een vrijwel even groot deel is positief over de begeleiding van nieuwe leerkrachten.

8.3 Samenhang met andere onderwerpen

Het onderscheid tussen medewerkers die de afgelopen 12 maanden het slachtoffer zijn geweest van een incident en de medewerkers die dat niet waren is ook bij dit onderwerp te vinden. De 'slachtoffers' gaan met minder plezier naar school, vinden minder vaak dat leerlingen goed begeleid worden bij leer- en/of privéproblemen en vinden dat de school minder rekening houdt met de wensen van leerlingen van personeel. Zij ervaren een slechtere samenwerking met collega's en vinden minder vaak dat de school goed reageert op spijbelen. In het algemeen ervaren zij dus een minder positieve schoolbinding dan collega's die het afgelopen jaar niet het slachtoffer van een incident waren,

Alweer is er onder de medewerkers geen verschil gevonden tussen mannen en vrouwen en jongeren en ouderen voor wat betreft de schoolbinding. Wel is er een verband tussen schoolbinding en toezicht gevonden. Degenen die minder toezicht ervaren op school geven ook een lagere schoolbinding aan; voelen zich minder thuis op school. Verder is er een verband gevonden tussen het ervaren van onveilige plaatsen en schoolbinding. Degenen die zich vaker onveilig voelen op school voelen zich ook minder thuis op school.

Voor de leerlingen is onderzocht of leerlingen die meer schoolbinding ervaren minder vaak tot ouderschap overgaan dan leerlingen die minder schoolbinding ervaren. Dit blijkt inderdaad het geval. Leerlingen die meer incidenten plegen ervaren minder schoolbinding. Met name onder de harde kern ouders is de schoolbinding laag. Van deze groep ervaart 11% weinig schoolbinding versus 1% tot 3% onder de overige groepen ouders en de leerlingen die het afgelopen jaar niets hebben gedaan.

Vervolgens is gekeken naar de ervaren schoolbinding van verschillende type slachtoffers. Deze groep laat vrijwel eenzelfde beeld zien: hoe vaker leerlingen slachtoffer worden, hoe minder schoolbinding ze ervaren. De stelselmatige slachtoffers spannen daarin wederom de kroon. Van deze groep ervaart slechts 42% veel schoolbinding versus 60% tot 69% onder de overige groepen (niet-)slachtoffers.

8.4 Conclusies

Aangenomen wordt dat de mate waarin leerlingen en personeel schoolbinding ervaren van invloed is op de mate waarin normoverschrijdend gedrag plaats vindt. In dit onderzoek is daarom speciaal aandacht besteed aan de door leerlingen en personeel ervaren schoolbinding. Uit de resultaten blijkt dat zowel personeel als leerlingen over het algemeen zeer positief tegenover de school staan. Het merendeel van de leerlingen en personeelsleden gaat met plezier naar school. Ook houdt de school volgens de leerlingen en het personeel zelf in voldoende mate rekening met hun wensen. Het personeel is echter van mening dat de school meer rekening met de wensen van leerlingen houdt dan met die van henzelf. Verder vinden leerlingen minder vaak dan het personeel dat goed gedrag op school wordt beloond.

Aan de leerlingen zijn een aantal extra vragen voorgelegd om schoolbinding te meten. Uit de resultaten op deze vragen blijkt wederom dat leerlingen zeer positief over de school zijn. Niettemin voelt één op de vijf leerlingen zich vaak eenzaam op school en/of heeft vaak ruzie. Ook is maar de helft van mening dat als er thuis iets ergs gebeurd is, zij daar op school makkelijk over kan praten. Het percentage leerlingen dat vindt dat zij op school goed kan praten over iets ergs dat op school is gebeurd, is ligt iets hoger. Niettemin zou ook hier geconcludeerd kunnen worden dat de opvang op school verbeterd kan worden.

Uit de resultaten blijkt verder dat leerlingen die zware incidenten plegen minder schoolbinding ervaren dan de rest. Dit geldt ook voor slachtoffers: hoe vaker (ernstig) slachtoffer, hoe minder ervaren schoolbinding. Met name stelselmatige daders en slachtoffers ervaren naar verhouding weinig schoolbinding.

Ook voor de medewerkers werd weer een verschil gevonden tussen medewerkers die het slachtoffer waren van een incident en medewerkers die dat niet waren. De 'slachtoffers' zijn op bijna alle vragen over 'schoolbinding' minder positief dan hun collega's. Ten aanzien van geslacht en leeftijd is een dergelijk verschil niet gevonden. Bij 'toezicht' en 'onveilige plaatsen' is wel een verband gevonden. Medewerkers die onvoldoende toezicht ervaren geven minder schoolbinding aan en medewerkers die zich vaker onveilig voelen op school geven ook minder schoolbinding aan dan gemiddeld.

Aan het personeel is gevraagd wat zij van de samenwerking met collega's en de begeleiding van nieuwe leerkrachten vinden. De helft van het personeel is op beide punten positief. Dit betekent echter dat een even groot deel hier minder over te spreken is. Op beide punten is blijkbaar nog een taak voor de school weggelegd.

9 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen

9.1 Inleiding

De ervaring leert dat de meeste scholen bij de start van het "Veiligheid op School"-traject ook zelf al (in min of meerdere mate) activiteiten op het gebied van veiligheid hebben ontplooid. Hier is in de eerste fase van het traject rekening mee gehouden door de reeds ondernomen maatregelen op dit gebied te inventariseren en mee te nemen in de evaluatie van de veiligheid. In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd. In de eerste paragraaf staan de resultaten op het gebied van registratie, opvang en toezicht houden en ingrijpen. In de tweede paragraaf de resultaten voor schoolbinding en in de derde paragraaf de resultaten voor de veiligheid van het gebouw en de inrichting.

De resultaten worden in dit hoofdstuk in de tabellen 9.1 t/m 9.5 gepresenteerd. In al deze tabellen wordt in de tweede kolom aangegeven hoeveel scholen een maatregel reeds hebben getroffen. Hoeveel scholen de maatregel ook hebben laten evalueren staat in de derde kolom³. In dit hoofdstuk wordt alleen over de evaluatie van een maatregel gerapporteerd als de maatregel door twee of meer scholen is geëvalueerd. De onderzoeksresultaten voor de betreffende scholen worden dan voor de betreffende maatregel samengevoegd. Hierdoor wordt een beeld geschetst van de effectiviteit van de maatregelen in het algemeen. In de school-bijlagen van dit rapport wordt de evaluatie van de maatregelen per school gepresenteerd.

In de tabellen wordt het percentage leerlingen en medewerkers gegeven dat bekend is met de veiligheidsmaatregel en het percentage leerlingen en medewerkers dat de maatregel positief beoordeeld. Bij de maatregelen met een * is het oordeel alleen gevraagd aan leerlingen en medewerkers die direct met de maatregel te maken hebben gehad. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de evaluatie van de vertrouwenspersoon. Over het functioneren van deze persoon valt namelijk moeilijk een oordeel te vellen door iemand die er nog nooit mee te maken heeft gehad.

Sommige maatregelen kunnen alleen door één van de twee partijen worden geëvalueerd. Dit is bijvoorbeeld het geval bij incidentenregistratie. Deze maatregel is alleen zichtbaar en daarmee evalueerbaar voor medewerkers. Wanneer dit het geval is, wordt in de tabel bij de groep waarbij de maatregel niet geëvalueerd is de afkorting n.v.t. gehanteerd.

Wellicht komt bij het lezen van de tabellen de vraag bij u op: 'Begrepen de leerlingen wel wat er bedoeld wordt met de maatregelen?'. Veel maatregelen zijn namelijk nogal 'beleidsmatig' geformuleerd. In de leerlingen-enquête zijn de genoemde maatregelen echter in voor deze leeftijdsgroep begrijpelijke taal omgezet.

Noot 3 Bij de personeels-uitslagen gaat het soms echter om minder scholen, omdat drie van de twaalf scholen zijn uitgevallen wegens gebrek aan respons (zie bijlage 2).

9.2 Registratie, opvang en toezicht houden en ingrijpen

In de onderstaande tabel worden de resultaten van de inventarisatie en evaluatie van de maatregelen op het gebied van registratie weergegeven.

Tabel 9.1 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen op het gebied van: **registratie**

maatregel	aantal scholen dat maatregel trof	aantal scholen dat maatregel evalueerde	bekend bij (in %)		positief oordeel (in %)	
			leerlingen	medewerkers	leerlingen	medewerkers
meldpunt *	7	1				
incidentenregistratie	8	2	n.v.t.	57	n.v.t.	50

Ruim de helft van de scholen heeft een meldpunt en/of hanteert een vorm van incidentenregistratie. De incidentenregistratie is door twee scholen geëvalueerd. Uit deze evaluatie blijkt dat ruim de helft van de medewerkers van deze activiteit op de hoogte is. Aan de medewerkers die van deze maatregel op de hoogte zijn, is gevraagd hoe zij deze maatregel waarderen. Uit deze evaluatie blijkt dat de helft van de medewerkers hier positief over oordeelt.

In de onderstaande tabel worden de resultaten van de inventarisatie en evaluatie van de maatregelen op het gebied van opvang weergegeven.

Tabel 9.2 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen op het gebied van: **opvang**

maatregel	aantal scholen dat maatregel trof	aantal scholen dat maatregel evalueerde	bekend bij (in %)		positief oordeel (in %)	
			leerlingen	medewerkers	leerlingen	medewerkers
vertrouwenspersoon *	10	5	76	91	53	71
concrete opvangfaciliteiten *	3	1				
klachtenprocedure *	7	2	64	40	55	39
vastgelegde procedures bij incidenten, conflicten en calamiteiten	7	3	72	87	55	68

Op bijna alle scholen functioneert een vertrouwensvrouw. Ook heeft een redelijk aantal scholen een klachtenprocedure en/of procedures bij incidenten, conflicten en/of calamiteiten. Slechts drie scholen hebben concrete opvangfaciliteiten.

De vertrouwensvrouw en incidenten-procedures zijn bekender bij medewerkers dan bij de leerlingen. Bij de klachtenprocedure is dit echter precies andersom. Deze is juist beduidend bekender bij leerlingen.

Aan de leerlingen en medewerkers die een bezoek aan de vertrouwenspersoon hebben gebracht, is gevraagd wat zij hiervan vonden. Van de medewerkers was bijna driekwart positief, van de leerlingen de helft. Slechter scoort de klachtenprocedure. Deze wordt met name door de medewerkers minder vaak positief beoordeeld.

In de onderstaande tabel worden de resultaten van de inventarisatie en evaluatie van de maatregelen op het gebied van toezicht houden en ingrijpen weergegeven.

Tabel 9.3 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen op het gebied van: **toezicht houden en ingrijpen**

maatregel	aantal scholen dat maatregel trof	aantal scholen dat maatregel evalueerde	bekend bij (in %)		positief oordeel (in %)	
			leerlingen	personeel	leerlingen	personeel
afsluiten van (delen van) het gebouw	7	-				
toezichthouders op en rond de school	10	4	57	71	41	40
detectie/controle op wapenbezit onder leerlingen	1	-				
toegangscontrole op (ongewenste) bezoekers	7	5	81	76	59	87
camera-bewaking in of rond de school	6	1				
alarminstallatie	10	-				

Op bijna alle scholen functioneren toezichthouders. Ook hebben vrijwel alle scholen een alarminstallatie. Slechts één van de twaalf scholen controleert de leerlingen op wapenbezit.

De aanwezigheid van toezichthouders op en rond de school is slechts bij ongeveer de helft van de leerlingen bekend. Medewerkers zijn hiervan vaker op de hoogte. Van de leerlingen en medewerkers die hier bekend mee zijn, is meer dan de helft van mening dat deze te wensen overlaat. Ook zijn leerlingen minder vaak dan medewerkers positief over de toegangscontrole op (ongewenste) bezoekers.

9.3 Schoolbinding

In de onderstaande tabel worden de resultaten van de inventarisatie en evaluatie van de maatregelen op het gebied van schoolbinding weergegeven.

Tabel 9.4 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen op het gebied van: **schoolbinding**

maatregel	aantal scholen dat maatregel trof	aantal scholen dat maatregel evalueerde	bekend bij (in %)		positief oordeel (in %)	
			leerlingen	personeel	leerlingen	personeel
anti-pestproject	5	2	77	94	40	89
drugsvoorlichting	8	1				
schriftelijke informatie aan personeel, leerlingen en/of ouders *	5	-				
(groeps-)gesprekken over veiligheid/agressie met leerlingen *	11	5	38	46	67	40
(groeps-)gesprekken over veiligheid/agressie met personeelsleden *	4	-				
periodieke mentorgesprekken met leerlingen *	9	3	79	89	68	55
periodieke functioneringsgesprekken met personeelsleden *	10	1				
duidelijke schoolregels en omgangsnormen binnen school/klas	9	4	80	80	53	33
trainingen voor personeel *	4	-				
trainingen voor leerlingen *	4	1				
eenduidige aanpak van ouders	8	3	65	42	55	46
eenduidige aanpak van spijbelen	11	5	85	79	66	43

Vrijwel alle scholen voeren (groeps)gesprekken met leerlingen over veiligheid en agressie. Gesprekken over dit onderwerp met medewerkers komen echter op veel minder scholen voor. Wel houden de meeste scholen regelmatig functioneringsgesprekken met medewerkers. Bijna alle scholen hebben een eenduidige aanpak voor spijbelaars. Bijna de helft van de scholen besteedt aandacht aan maatregelen om het pesten tegen te gaan. Drugsvoorlichting worden door iets meer scholen in de praktijk gebracht.

De bekendheid met de maatregelen die genomen zijn om de schoolbinding te versterken is hoog. Alleen de (groeps-)gesprekken over veiligheid/agressie met leerlingen zijn noch bij leerlingen noch bij medewerkers erg bekend. Opvallend genoeg zijn leerlingen veel beter bekend met het feit dat ouders consequent aangepakt worden dan medewerkers. Aan de andere kant is het anti-pestproject weer bekender bij medewerkers.

Het oordeel over de schoolbindings-versterkende maatregelen loopt tussen leerlingen en medewerkers uiteen. Het extreemste voorbeeld hiervan vormt het anti-pestproject. Het percentage medewerkers dat hier positief over is, is ruim twee keer zo groot als onder leerlingen. De overige maatregelen worden door leerlingen positiever beoordeeld dan door medewerkers. Vooral de (groeps)gesprekken over veiligheid en agressie worden door leerlingen beter gewaardeerd.

9.4 Veiligheid gebouw/inrichting

In de onderstaande tabel worden de resultaten van de inventarisatie en evaluatie van de maatregelen op het gebied van veiligheid gebouw/inrichting weergegeven.

Tabel 9.5 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen op het gebied van: **veiligheid gebouw/inrichting**

maatregel	aantal scholen dat maatregel trof	aantal scholen dat maatregel evalueerde	bekend bij (in %)		positief oordeel (in %)	
			leerlingen	personeel	leerlingen	personeel
afspraken over gezamenlijk verlaten van het schoolgebouw	4	1				
regelmatig verwijderen van graffiti	12	3	64	92	48	98
lockers of kluisjes voor kleding/persoonlijke eigendommen	9	3	96	76	81	80
opbergen van kostbare school-eigendommen en gevaarlijke materialen	7	-				
afsluitbare of bewaakte fietsenstalling	5	-				
afsluitbare of bewaakte parkeerplaatsen	2	-				
ontruimingsplan	8	2	60	72	69	32
fysieke beveiliging van in/uitgangen en ramen	3	1				
fysieke aanpassing van kwetsbare/onoverzichtelijke plekken in school	2	-				
sociaal veilige schoolomgeving	3	1				
sociaal veilige schoolroutes	-	-				

Alle scholen verwijderen regelmatig graffiti. Daarnaast hebben veel scholen kluisjes voor persoonlijke eigendommen en een ontruimingsplan. Scholen hebben echter zelden maatregelen getroffen om kwetsbare/onoverzichtelijke plekken in de school te voorkomen. Ook de sociale veiligheid van de schoolomgeving en de schoolroutes zijn zelden onderwerp van actie geweest. Verder besteden weinig scholen aandacht aan de fysieke beveiliging van in/uitgangen/ramen en de bewaking van parkeerplaatsen.

Vrijwel elke leerling is op de hoogte van het bestaan van de lockers of kluisjes in de school. Deze wordt door beide groepen overwegend positief gewaardeerd. Het feit dat graffiti wordt verwijderd wordt door medewerkers vaker gesignaleerd dan door de leerlingen. Leerlingen stellen, gezien hun oordeel, ook veel minder prijs op dan medewerkers. Het ontruimingsplan lijkt volgens de medewerkers niet adequaat genoeg.

9.5 Conclusies

Uit de inventarisatie van de reeds door de scholen getroffen maatregelen blijkt dat alle scholen regelmatig graffiti verwijderen. Ook geven de meeste scholen aan dat aandacht wordt besteed aan (groeps)gesprekken met leerlingen over veiligheid en agressie en een eenduidige aanpak van spijbelaars. Verder zijn de volgende maatregelen naar verhouding vaak getroffen: vertrouwenspersoon, toezichthouders op en rond de school, alarminstallatie en functioneringsgesprekken met medewerkers.

Aan de andere kant blijkt dat het de meeste scholen aan concrete opvangfaciliteiten ontbreekt. Ook controleert slechts één school op wapenbezit onder leerlingen. Dit aantal lijkt, zeker in het licht van het in dit onderzoek geconstateerde wapenbezit onder leerlingen (11 % van de leerlingen neemt een wapen mee naar school neemt (zie hoofdstuk 4)) verrassend laag.

Tot slot is de (fysieke) beveiliging van het gebouw voor verbetering vatbaar. Zo hebben scholen slechts zelden maatregelen getroffen om kwetsbare/onoverzichtelijke plekken in de school te voorkomen. Ook de sociale veiligheid van de schoolomgeving en de schoolroutes zijn zelden onderwerp van actie geweest. Zoals in dit onderzoek blijkt, heeft dit zijn weerslag op het gevoel veiligheid onder leerlingen en medewerkers. Zo voelen leerlingen en medewerkers zich het meest onveilig op routes van/naar school en de directe omgeving van de school (zie hoofdstuk 7).

In dit onderzoek heeft elke school de kans gekregen om vijf reeds getroffen maatregelen door leerlingen en medewerkers te laten evalueren. In dit onderzoek zijn de resultaten van scholen die dezelfde veiligheidsmaatregel evalueerde samengevoegd. Uit de evaluatie van de veiligheidsmaatregelen op het gebied van *registratie, opvang en toezicht houden en ingrijpen* blijkt dat met name de klachtenprocedure tamelijk onbekend is onder medewerkers. Ook over het functioneren van deze procedure zijn zowel leerlingen als medewerkers weinig positief. Hier zou meer aandacht aan kunnen worden besteed. Ook een nadere profilering van de toezichthouders is volgens beide partijen gewenst.

Over de veiligheidsmaatregelen op het gebied van *schoolbinding* zijn de meningen van leerlingen en medewerkers verdeeld. Leuk is dat leerlingen veel beter bekend zijn met het feit dat ouders consequent worden aangepakt dan medewerkers. Dit bevordert wellicht 'goed' gedrag op de scholen. Verder valt op dat veel maatregelen op het gebied van schoolbinding door leerlingen positiever worden beoordeeld dan door medewerkers. Vermeldenswaardig hierbij is dat vooral de (groeps)gesprekken over veiligheid en agressie door leerlingen positief worden gewaardeerd.

Uit de gegevens over slachtofferschap onder leerlingen en medewerkers (hoofdstuk 2) blijkt dat pesten één van de grootste problemen op de scholen is. Uit de inventarisatie van de maatregelen blijkt dat bijna de helft van de scholen maatregelen op dit gebied heeft getroffen. Deze maatregelen worden door medewerkers echter beter gewaardeerd dan door de leerlingen zelf. Meer aandacht voor de uitwerking van deze maatregelen en hun effectiviteit lijkt daarom gewenst.

Met betrekking tot de *veiligheid van het gebouw en de inrichting* blijkt dat de aanwezigheid van lockers of kluisjes door beide groepen overwegend positief wordt gewaardeerd. Verschil van mening is er echter over het verwijderen van graffiti en het ontruimingsplan. Het feit dat graffiti wordt verwijderd wordt door de medewerkers veel positiever gewaardeerd dan door leerlingen. Bij het ontruimingsplan is dit precies andersom.

10 Prioriteiten

Bij het vergroten van de veiligheid op school kunnen dienen leerlingen en medewerkers een belangrijke rol te spelen. Tegen deze achtergrond wordt hen gevraagd of ze vinden dat de veiligheid op hun school verbeterd moet worden en zo ja, welke aspecten hierbij volgens hen dan prioriteit zouden moeten krijgen.

In de onderstaande tabel staat het percentage leerlingen en personeelsleden dat vindt dat er op school iets aan veiligheid moet worden gedaan.

Tabel 10.1 Veiligheid op school moet worden verbeterd (in %)

	leerlingen	personeel
verbetering veiligheid noodzakelijk	53	77

Medewerkers vinden vaker dan leerlingen dat er iets gedaan moet worden aan veiligheid op school. Drie kwart van de medewerkers vindt een extra inspanning nodig, ruim de helft van de leerlingen vindt dat ook.

Onderzocht is of bepaalde groepen leerlingen vaker vinden dat er iets aan de veiligheid op school moet gebeuren dan andere groepen. Dit blijkt inderdaad het geval, namelijk voor (stelselmatige) slachtoffers, meisjes en leerlingen van de schooltypes (i)vbo en mavo. De noodzaak om de onveiligheid aan te pakken neemt toe naarmate de leerlingen vaker en van ernstigere delicten slachtoffer worden. Zo vindt van de leerlingen die het laatste jaar geen slachtoffer werden 46% dat er iets aan de veiligheid op school moet gebeuren en van de stelselmatige slachtoffers 65%. Van de meisjes vindt 59% dat de veiligheid op school moet worden aangepakt, tegen 47% van de jongens. Ook blijkt de mate waarin de veiligheid volgens de leerlingen moet worden aangepakt, samen te hangen met het type onderwijs dat de leerlingen volgen. Van de (i)vbo-ers wil 59%, de mavo-leerlingen 54% en de havisten/vwo-ers 39% dat er iets aan de veiligheid gebeurt.

Het zal niemand verbazen dat medewerkers die in de afgelopen 12 maanden het slachtoffer zijn geweest van een incident het meest vinden dat er iets gedaan moet worden aan verbetering van de veiligheid op school. Van de slachtoffers van een zwaar incident vindt 96% dat er iets gedaan moet worden aan verbetering van veiligheid. Voor slachtoffers van een licht incident is dat 83% en voor de groep 'niet slachtoffer' 51%.

Vervolgens is de vraag gesteld *waar* iets aan gedaan moet worden. In de onderstaande tabel wordt weergegeven welke onderwerpen hierbij prioriteit hebben voor leerlingen en medewerkers.

Tabel 10.2 Prioriteiten op het gebied van veiligheid (in %)

	leerlingen n = 1223	personeel n = 200
vernielingen in of aan het schoolgebouw	20	55
krassen in deuren en meubels	16	39
bekladden van het gebouw	13	25
het stelen van geld of spullen	35	57
discriminerende opmerkingen over huidskleur, cultuur of godsdienst	27	28
vervelende seksuele opmerkingen	10	9
het pesten/treiteren van leerlingen door andere leerlingen	21	65
het pesten/treiteren van leerlingen door leraren/leraressen	5	6
het pesten/treiteren van leraren/leraressen (door leerlingen)	3	20
vechtpartijen tussen leerlingen	15	46
dat leerlingen wapens mee naar school nemen	16	11
dat leerlingen bedreigd worden	13	28
dat medewerkers bedreigd worden	-	16
dat leerlingen lastig gevallen worden	7	14
dat medewerkers lastig gevallen worden	-	7
dat leerlingen tegen hun zin aangeraakt of betast worden (seksueel)	8	11
dat medewerkers tegen hun zin aangeraakt of betast worden (seksueel)	-	1
dat er op of bij school drugs worden verkocht	10	14
dat er op of bij school gestolen spullen worden verkocht	5	5
anders	3	7

De leerlingen zien het liefst iets gedaan aan het stelen van geld of spullen (door 35% van de leerlingen genoemd), gevolgd door discriminerende opmerkingen (27%), pesten/treiteren van leerlingen onderling (21%) en vernielingen in of aan het schoolgebouw (20%).

De prioriteiten van de medewerkers liggen bij pesten/treiteren van leerlingen onderling (door 65% van de medewerkers genoemd), het stelen van geld of spullen (57%), vernielingen in of aan het schoolgebouw (55%) en vechtpartijen tussen leerlingen (46%).

De verschillen tussen de hoogte van de percentages vallen op: het hoogste percentage bij de leerlingen is 35%, bij de medewerkers: 65%. Deze verschillen zijn als volgt te verklaren: bij de leerlingen heeft een grotere groep de vraag ingevuld, waardoor de spreiding in meningen (en dus van antwoordpercentages) groter is. Door een grotere spreiding scoort een enkel onderwerp lager dan bij een minder grote spreiding. Het grote aantal leerlingen is vanzelfsprekend minder eensgezind dan de veel kleinere groep medewerkers.

Conclusies

Drie kwart van de medewerkers en de helft van de leerlingen vindt verbetering van veiligheid op school noodzakelijk. De onderwerpen die daarbij prioriteit verdienen zijn:

- het stelen van geld of spullen;
- pesten /treiteren van leerlingen onderling;
- vernieling in of aan het schoolgebouw;
- discriminerende opmerkingen (meer door leerlingen genoemd);
- vechtpartijen tussen leerlingen (meer door medewerkers genoemd).

Verder blijkt dat de noodzaak om de veiligheid aan te pakken toeneemt naarmate de leerlingen en medewerkers vaker en van ernstiger delicten slachtoffer worden. Uit het leerlingenonderzoek blijkt ook dat meisjes vaker vinden dat de veiligheid op school moet worden aangepakt dan jongens. Ook leerlingen van het (i)vbo en de mavo vinden de aanpak van de veiligheid op school vaker noodzakelijk dan havisten/vwo-ers.

11 Conclusies en samenvatting

In dit hoofdstuk worden de conclusies van de verschillende hoofdstukken nog eens op een rij gezet.

Dit rapport bevat de resultaten van een onderzoek onder 1220 leerlingen en 260 medewerkers van scholen voor voortgezet onderwijs in Amsterdam Oost. Drie scholen zijn niet meegenomen bij het onderzoek onder medewerkers in verband met onvoldoende respons.

11.1 Slachtofferschap

Agressie, geweld en seksuele intimidatie blijken actuele thema's in het voortgezet onderwijs in Amsterdam Oost. Uit het onderzoek blijkt namelijk dat 65% van de leerlingen en 72% van de medewerkers de afgelopen 12 maanden op de één of andere manier slachtoffer is geworden. Het hoogst scoorde bij beide groepen:

- schelden/pesten/treiteren;
- diefstal/vernieling van (eigen) geld/spullen;
- discriminerende opmerkingen;

Onder de medewerkers scoort ook de diefstal van schoolspullen hoog.

Aansluitend is gekeken in welke mate leerlingen en personeel slachtoffer worden van zogenaamde 'zware' incidenten. Hieruit blijkt dat een derde van de leerlingen het afgelopen jaar slachtoffer werd van een zwaar incident. Bij de medewerkers is dat iets minder; rond een vijfde. Medewerkers worden echter vaker dan leerlingen het slachtoffer van lichte incidenten. Uit verdere analyses onder de leerlingen blijkt dat één op de zeventien leerlingen tot de groep stelselmatige slachtoffers behoort. Dit zijn slachtoffers die in één jaar meer dan 10 keer slachtoffer werden van zware (gewelddadige of strafbare) overtredingen.

Vervolgens is gekeken van welke 'zware' overtredingen leerlingen en personeel slachtoffer worden. Bij de leerlingen scoorde vooral (fysiek) lastig vallen hoog, maar ook worden relatief veel leerlingen slachtoffer van slaan/schoppen en heling. Het feit dat heling hierbij hoog scoort laat zich rijmen met het hoge aantal gemelde diefstallen van geld en spullen. Met betrekking tot het personeel valt op hoe relatief hoog het percentage slachtoffers van ongewenste seksuele gedragingen is. Maar liefst één op de zeven personeelsleden heeft hier het afgelopen jaar mee te maken gehad.

Bij de medewerkers is geen verschil gevonden in de mate van slachtofferschap tussen mannen en vrouwen of oudere en jongere medewerkers, met uitzondering van seksuele intimidatie. Vrouwen zijn daar vaker het slachtoffer van dan mannen. Bij de leerlingen komt naar voren dat jongere leerlingen vaker slachtoffer worden van zware incidenten dan oudere leerlingen. Ook is het slachtofferschap onder jongens iets groter dan onder meisjes.

Opmerkelijk is tot slot dat naar verhouding veel medewerkers zijn geconfronteerd met 'het overlijden van een leerling of medewerker'.

11.2 Daderschap

Uit de gegevens omtrent het daderschap onder leerlingen blijkt dat de volgende 'overtredingen' het meest worden gepleegd.

- het schelden, pesten of treiteren van een medeleerling;
- het inkrassen van deuren en/of meubels;
- het slaan/schoppen medeleerling;
- lastig vallen (duwen, trekken, etc.);
- schelden, pesten treiteren schoolpersoneel.

Daarnaast is in dit onderzoek gekeken naar de mate waarin leerlingen zogenaamde 'zware' overtredingen plegen. Hieruit blijkt dat maar liefst 42 % van de leerlingen het afgelopen jaar minstens één keer een zware overtreding pleegde. Het hoogst scoorde hierbij (fysiek) lastig vallen en slaan/schoppen. Verder valt op dat één op de tien leerlingen een wapen mee naar school neemt. Vijf procent van de leerlingen heeft het afgelopen jaar daadwerkelijk gebruik gemaakt van een wapen.

Ook is onderzocht *hoe vaak* leerlingen incidenten plegen. Hieruit blijkt dat leerlingen in één jaar gemiddeld 14 overtredingen plegen. Voor de verschillende type daders loopt dit echter nogal uiteen. Zo plegen daders van lichte overtredingen gemiddeld minder overtredingen dan daders van zware overtredingen. Wanneer het aantal keer dat leerlingen overtredingen begaan wordt gecombineerd met de zwaarte daarvan, komt een groep daders in beeld die dermate vaak zware overtredingen plegen, dat zij in het onderzoek tot een aparte (probleem)groep, 'de harde kern', worden gerekend. Op de onderzochte scholen behoort een relatief hoog aantal leerlingen tot deze 'harde kern', namelijk één op de tien leerlingen.

Uit de resultaten blijkt verder dat oudere leerlingen minder vaak zware overtredingen plegen dan jongere leerlingen. Hiervoor is een aantal verklaringen mogelijk. Zo kan het plegen van zware overtredingen afnemen naarmate de leerlingen ouder worden. Er kan echter ook sprake zijn van een ernstiger ontwikkeling, namelijk het opstaan van een nieuwe generatie leerlingen die over het algemeen zwaardere overtredingen pleegt dan de oude garde.

Uit het onderzoek blijkt verder dat jongens zich over het algemeen vaker aan overtredingen schuldig maken dan meisjes. Opvallend genoeg bleek hierbij echter dat van de 'daders' meisjes zich vaker dan jongens schuldig maken aan lichte overtredingen, terwijl jongens vaker 'zware' overtredingen plegen.

Zowel medewerkers als leerlingen zijn van mening dat de meeste incidenten zich tussen leerlingen onderling afspelen. Dat ook medewerkers daders kunnen zijn, blijkt evenwel uit het feit dat maar liefst 34% procent van de medewerkers eens per jaar of vaker iets merkt van agressie of geweld tussen medewerkers onderling. Voor seksuele intimidatie is dit 10%. Ook leerlingen geven aan dat medewerkers zich schuldig maken aan incidenten. Zo kreeg één op de tien leerlingen het afgelopen jaar discriminerende opmerkingen van medewerkers te horen. Ook maken medewerkers zich wel eens schuldig aan seksuele opmerkingen.

Tot slot is nagegaan in hoeverre daders slachtoffer worden en andersom. Uit de resultaten blijkt opvallend genoeg dat naarmate leerlingen meer en zwaardere overtredingen begaan, zij ook vaker en van zwaardere overtredingen slachtoffer worden. Dit zou erop kunnen duiden dat de zwaardere incidenten zich binnen een beperkte groep leerlingen afspelen.

11.3 Toezicht houden en ingrijpen

Bijna alle leerlingen en medewerkers kennen de schoolregels ten aanzien van agressie en geweld. Voor seksuele intimidatie zijn de schoolregels minder bekend. Rond de 70% van zowel leerlingen als medewerkers vindt dat de schoolregels ook gehandhaafd worden. Slechts de helft van de medewerkers is tevreden met de mate waarin de schoolregels gehandhaafd worden. Ongeveer de helft van de medewerkers ervaart voldoende toezicht op school. Het toezicht *rond* school wordt minder vaak als voldoende ervaren.

Aan de leerlingen die zich het afgelopen jaar schuldig hebben gemaakt aan normoverschrijdend gedrag, is gevraagd hoe de school hierop reageerde. Uit de resultaten blijkt dat één op de drie 'daders' bekend is bij medeleerlingen en één op de zes bij de scholen. Geconcludeerd kan dus worden dat de school slechts een fractie van de daders opspoot.

Positief is dat uit het onderzoek naar voren komt dat de scholen bij vrijwel alle bekende daders actie ondernemen. In de helft van de gevallen kreeg de dader een gesprek met iemand van school. Iets minder vaak werd (eveneens) met de ouders gesproken en/of volgde straf. Een relatief hoog aantal daders (één op de zeven) wordt bij de politie aangemeld.

Aan de betreffende daders is gevraagd of zij de actie/straf van de school rechtvaardig vonden. Dit bleek voor de helft van de daders het geval. Eén op de vijf leerlingen vond de actie/straf echter onrechtvaardig.

Ook het personeel is gevraagd naar de rechtvaardigheid van straffen voor leerlingen. In lijn met de verwachting vindt het personeel de straffen iets vaker rechtvaardig dan leerlingen. Ook medewerkers zelf kunnen daders zijn en een reactie of straf van de school krijgen. Over de rechtvaardigheid van reacties / straffen aan medewerkers is bij de medewerkers zelf echter weinig bekend.

De medewerkers vinden over het algemeen dat incidenten op school goed worden opgelost, maar dat er meer aandacht voor het onderwerp kan zijn vanuit de schoolleiding.

Verder is er bij de medewerkers een duidelijk onderscheid tussen hen die in de afgelopen 12 maanden op enige manier slachtoffer zijn geweest van een incident en zij die dat niet waren. De 'slachtoffers' zijn minder enthousiast over het toezicht op school, de handhaving van schoolregels, de rechtvaardigheid van straffen etc. dan hun collega's. Tussen ouderen en jongeren is een dergelijk verschil niet gevonden en hetzelfde geldt voor mannen en vrouwen.

11.4 Opvang slachtoffers

Aan de leerlingen die het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden, is gevraagd wie hiervan op de hoogte was. Uit de resultaten blijkt opvallend genoeg dat het aantal leerlingen dat hun slachtoffer-ervaring aan school vertelt hoger is dan het aantal leerlingen dat medeleerlingen op de hoogte bracht. Het resultaat is dat één op de vier slachtoffers bij iemand van school bekend is. Het grootste deel van het slachtofferschap is evenwel onbekend bij de school.

Daar komt nog bij dat de school in minder dan tweederde van de gevallen actie onderneemt. Dat is aanmerkelijk minder vaak dan bij geconstateerd 'daderschap' bij leerlingen (zie hoofdstuk 5). In de meeste gevallen wordt een gesprek met dader en slachtoffer tezamen georganiseerd. Op de tweede en derde plaats staan het straffen van de dader en het voeren van een gesprek met het slachtoffer alleen. Ouders worden slechts bij één op de tien slachtoffers ingeschakeld.

Aan de slachtoffers waarbij de school actie heeft ondernomen, is gevraagd of zij hier tevreden over zijn. Dit blijkt voor de meeste slachtoffers het geval. Eén op de zes 'opgevangen' leerlingen is echter ontevreden.

Aan leerlingen die niemand iets van het slachtofferschap verteld hebben, is gevraagd wat de reden hiervoor is. Uit de resultaten blijkt dat de grootste groep slachtoffers hun ervaring voor zich hield omdat zij het niet zo belangrijk vonden. Angst, schaamte en medeschuld speelt voor een aantal leerlingen echter ook een rol. Eén op de twaalf leerlingen wist niet aan wie ze de ervaring zouden moeten vertellen.

11.5 Veiligheid schoolgebouw en -omgeving

De meest onveilige plaatsen zijn voor zowel leerlingen als medewerkers de routes van en naar school en de directe omgeving van school. Bijna een derde vindt deze plaatsen onveilig. Ook voelen beide groepen zich in veel situaties onveilig, zoals in bepaalde klassen en alleen in het schoolgebouw.

In een aantal situaties en plaatsen blijken enige verschillen in de veiligheidsbeleving van leerlingen en medewerkers op te treden. Zo voelen leerlingen zich onveilig tijdens buitenschoolse activiteiten, bij de sportfaciliteiten en in de toiletruimten. Medewerkers voelen zich vaker dan leerlingen onveilig in de omgeving van de school, het schoolterrein, het schoolgebouw (buiten de lokalen) en de kantine.

Wat bij de bovenstaande resultaten opvalt is dat leerlingen vooral ruimten met weinig toezicht (de gymzaal, kleedruimtes, sportvelden en de toiletruimten) als onveilig ervaren, terwijl medewerkers vooral plaatsen met grote concentraties aan leerlingen (de gangen, de trap en de kantine) onveilig vinden.

Onderzocht is of bepaalde groepen leerlingen zich onveiliger in bepaalde situaties of plaatsen voelen dan andere leerlingen. Uit de resultaten blijkt dat het gevoel van onveiligheid in bepaalde situaties toeneemt naarmate de leerlingen vaker slachtoffer worden van incidenten. Ook jongere leerlingen (12-14 jaar) en meisjes voelen zich in bepaalde situaties relatief onveilig. Voor de onderzochte plaatsen in de school werden deze resultaten wonderlijk genoeg niet gevonden.

Bij de medewerkers is onderzocht of er verschil is in de ervaren onveiligheid op school tussen mannen en vrouwen, tussen jongeren en ouderen, tussen deelnemers die het afgelopen jaar slachtoffer waren en 'niet slachtoffers' en tussen de deelnemers die 'meer toezicht' of 'minder toezicht' ervaren op school. Leeftijd, geslacht en ervaren toezicht blijken geen verschil te maken, slachtofferschap wel, voor bijna alle potentieel onveilige plaatsen in school. Medewerkers die het slachtoffer waren van één of meerdere incidenten voelen zich vaker onveilig in bepaalde situaties of plekken dan collega's die niet het slachtoffer waren.

11.6 Veiligheid en schoolbinding

Aangenomen wordt dat de mate waarin leerlingen en personeel schoolbinding ervaren van invloed is op de mate waarin normoverschrijdend gedrag plaats vindt. In dit onderzoek is daarom speciaal aandacht besteed aan de door leerlingen en personeel ervaren schoolbinding. Uit de resultaten blijkt dat zowel personeel als leerlingen over het algemeen zeer positief tegenover de school staan. Het merendeel van de leerlingen en personeelsleden gaat met plezier naar school. Ook houdt de school volgens de leerlingen en het personeel zelf in voldoende mate rekening met hun wensen. Het personeel is echter van mening dat de school meer rekening met de wensen van leerlingen houdt dan met die van henzelf. Verder vinden leerlingen minder vaak dan het personeel dat goed gedrag op school wordt beloond.

Aan de leerlingen zijn een aantal extra vragen voorgelegd om schoolbinding te meten. Uit de resultaten op deze vragen blijkt wederom dat leerlingen zeer positief over de school zijn. Niettemin voelt één op de vijf leerlingen zich vaak eenzaam op school en/of heeft vaak ruzie. Ook is maar de helft van mening dat als er thuis iets ergs gebeurd is, zij daar op school makkelijk over kan praten. Het percentage leerlingen dat vindt dat zij op school goed kan praten over iets ergs dat op *school* is gebeurd, is ligt iets hoger. Niettemin zou ook hier geconcludeerd kunnen worden dat de opvang op school verbeterd kan worden.

Uit de resultaten blijkt verder dat leerlingen die zware incidenten plegen minder schoolbinding ervaren dan de rest. Dit geldt ook voor slachtoffers: hoe vaker (ernstig) slachtoffer, hoe minder ervaren schoolbinding. Met name stelselmatige daders en slachtoffers ervaren naar verhouding weinig schoolbinding.

Ook voor de medewerkers werd weer een verschil gevonden tussen medewerkers die het slachtoffer waren van een incident en medewerkers die dat niet waren. De 'slachtoffers' zijn op bijna alle vragen over 'schoolbinding' minder positief dan hun collega's. Ten aanzien van geslacht en leeftijd is een dergelijk verschil niet gevonden. Bij 'toezicht' en 'onveilige plaatsen' is wel een verband gevonden. Medewerkers die onvoldoende toezicht ervaren geven minder schoolbinding aan en medewerkers die zich vaker onveilig voelen op school geven ook minder schoolbinding aan dan gemiddeld.

Aan het personeel is gevraagd wat zij van de samenwerking met collega's en de begeleiding van nieuwe leerkrachten vinden. De helft van het personeel is op beide punten positief. Dit betekent echter dat een even groot deel hier minder over te spreken is. Op beide punten is blijkbaar nog een taak voor de school weggelegd.

11.7 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen

Uit de inventarisatie van de reeds door de scholen getroffen maatregelen blijkt dat alle scholen regelmatig graffiti verwijderen. Ook geven de meeste scholen aan dat aandacht wordt besteed aan (groeps)gesprekken met leerlingen over veiligheid en agressie en een eenduidige aanpak van spijbelaars. Verder zijn de volgende maatregelen naar verhouding vaak getroffen: vertrouwenspersoon, toezichthouders op en rond de school, alarminstallatie en functioneringsgesprekken met medewerkers.

Aan de andere kant blijkt dat het de meeste scholen aan concrete opvangfaciliteiten ontbreekt. Ook controleert slechts één school op wapenbezit onder leerlingen. Dit aantal lijkt, zeker in het licht van het in dit onderzoek geconstateerde wapenbezit onder leerlingen (11% van de leerlingen neemt een wapen mee naar school neemt (zie hoofdstuk 4)) verrassend laag.

Tot slot is de (fysieke) beveiliging van het gebouw voor verbetering vatbaar. Zo hebben scholen slechts zelden maatregelen getroffen om kwetsbare/onoverzichtelijke plekken in de school te voorkomen. Ook de sociale veiligheid van de schoolomgeving en de schoolroutes zijn zelden onderwerp van actie geweest. Zoals in dit onderzoek blijkt, heeft dit zijn weerslag op het gevoel veiligheid onder leerlingen en medewerkers. Zo voelen leerlingen en medewerkers zich het meest onveilig op routes van/naar school en de directe omgeving van de school (zie hoofdstuk 7).

In dit onderzoek heeft elke school de kans gekregen om vijf reeds getroffen maatregelen door leerlingen en medewerkers te laten evalueren. In dit onderzoek zijn de resultaten van scholen die dezelfde veiligheidsmaatregel evalueerde samengevoegd. Uit de evaluatie van de veiligheidsmaatregelen op het gebied van *registratie, opvang en toezicht houden en ingrijpen* blijkt dat met name de klachtenprocedure tamelijk onbekend is onder medewerkers. Ook over het functioneren van deze procedure zijn zowel leerlingen als medewerkers weinig positief. Hier zou meer aandacht aan kunnen worden besteed. Ook een nadere profilering van de toezichthouders is volgens beide partijen gewenst.

Over de veiligheidsmaatregelen op het gebied van *schoolbinding* zijn de meningen van leerlingen en medewerkers verdeeld. Leuk is dat leerlingen veel beter bekend zijn met het feit dat daders consequent worden aangepakt dan medewerkers. Dit bevordert wellicht 'goed' gedrag op de scholen. Verder valt op dat veel maatregelen op het gebied van schoolbinding door leerlingen positiever worden beoordeeld dan door medewerkers. Vermeldenswaardig hierbij is dat vooral de (groeps)gesprekken over veiligheid en agressie door leerlingen positief worden gewaardeerd.

Uit de gegevens over slachtofferschap onder leerlingen en medewerkers (hoofdstuk 2) blijkt dat pesten één van de grootste problemen op de scholen is. Uit de inventarisatie van de maatregelen blijkt dat bijna de helft van de scholen maatregelen op dit gebied heeft getroffen. Deze maatregelen worden door medewerkers echter beter gewaardeerd dan door de leerlingen zelf. Meer aandacht voor de uitwerking van deze maatregelen en hun effectiviteit lijkt daarom gewenst.

Met betrekking tot de *veiligheid van het gebouw en de inrichting* blijkt dat de aanwezigheid van lockers of kluisjes door beide groepen overwegend positief wordt gewaardeerd. Verschil van mening is er echter over het verwijderen van graffiti en het ontruimingsplan. Het feit dat graffiti wordt verwijderd wordt door de medewerkers veel positiever gewaardeerd dan door leerlingen. Bij het ontruimingsplan is dit precies andersom.

11.8 Prioriteiten

Drie kwart van de medewerkers en de helft van de leerlingen vindt verbetering van veiligheid op school noodzakelijk. De onderwerpen die daarbij prioriteit verdienen zijn:

- het stelen van geld of spullen;
- pesten /treiteren van leerlingen onderling;
- vernieling in of aan het schoolgebouw;
- discriminerende opmerkingen (meer door leerlingen genoemd);
- vechtpartijen tussen leerlingen (meer door medewerkers genoemd).

Verder blijkt dat de noodzaak om de veiligheid aan te pakken toeneemt naarmate de leerlingen en medewerkers vaker en van ernstiger delicten slachtoffer worden. Uit het leerlingenonderzoek blijkt ook dat meisjes vaker vinden dat de veiligheid op school moet worden aangepakt dan jongens. Ook leerlingen van het (i)vbo en de mavo vinden de aanpak van de veiligheid op school vaker noodzakelijk dan havisten/vwo-ers.

11.9 Samenhang tussen de onderwerpen in dit onderzoek

In ieder hoofdstuk is steeds de samenhang van het onderwerp met eerder genoemde onderwerpen en achtergrondkenmerken (zoals leeftijd, geslacht, etc.) besproken. In de onderstaande tabellen staat een resumerend overzicht. Een 'nee' wil zeggen dat er geen significant verband bestaat tussen de variabelen, een 'ja' dat er wél een significant verband bestaat.

Tabel 11.1 Samenhang tussen de verschillende onderwerpen in het personeels-onderzoek

	slachtofferschap	toezicht	veiligheid schoolgebouw	schoolbinding
geslacht	nee	nee	ja	nee
leeftijd	nee	nee	nee	nee
slachtofferschap		ja	ja	ja
toezicht			ja	ja
veiligheid schoolgebouw				ja

Alle onderwerpen hangen met elkaar samen, met uitzondering van de personalia (geslacht en leeftijd). De enige uitzondering hierop is de relatie tussen geslacht en 'veiligheid schoolgebouw'. Vrouwen vinden vaker dan mannen een bepaalde plaats in of rond het schoolgebouw onveilig. Als het slachtofferschap wordt beperkt tot de incidenten van seksuele intimidatie dan blijkt dat vrouwen daar vaker het slachtoffer van zijn dan mannen. Voor de andere onderwerpen is er geen verschil tussen mannen en vrouwen en tussen de ouderen en de jongeren onder de deelnemers. Eventuele oorzaken op het gebied van toezicht, veiligheid schoolgebouw of schoolbinding zijn niet anders voor mannen dan voor vrouwen en niet anders voor de jongeren dan voor de ouderen. Dat betekent dat er op basis van geslacht en/of leeftijd geen speciale 'risicogroep' aan te wijzen is.

De overige onderwerpen; slachtofferschap, toezicht, veiligheid schoolgebouw en schoolbinding hangen alle met elkaar samen. Ze vertonen ook allemaal hetzelfde soort verband, problemen op het ene onderwerp hangen samen met problemen op het andere onderwerp. Dat betekent dat een

medewerker die meer dan anderen het slachtoffer is geweest ook vaker vindt dat het toezicht op school onvoldoende is, dat er onveilige plekken in het schoolgebouw zijn en zich minder 'thuis voelt' op school. En zo geldt dat ook voor de andere variabelen: als een medewerker vindt dat er onvoldoende toezicht is op school, dan is dat iemand die meer dan anderen het slachtoffer is geweest van een incident, iemand die vaker bepaalde plekken op school onveilig vindt en die zich minder goed met de school verbonden voelt.

Het is moeilijk vast te stellen welk onderwerp oorzaak is en welke het gevolg. Is het zo dat iemand die slachtoffer is geweest van een incident *daardoor* meer onveilige plekken ervaart op school, zich minder thuis voelt op school en vindt dat er onvoldoende toezicht is? Of is het zo dat iemand die vindt dat er onvoldoende toezicht is op school zich *daardoor* eerder een slachtoffer vindt dan anderen? Uit dit type onderzoek wordt dat niet duidelijk.

Tabel 11.2 Samenhang tussen de verschillende onderwerpen in het leerlingenonderzoek

	leeftijd	geslacht	etnische afkomst	soort onderwijs	slachtofferschap	daderschap
slachtofferschap	ja	ja	nee	nee	-	ja
daderschap	ja	ja	nee	nee	ja	-
veiligheidsbeleving situaties	ja	ja	nee	nee	ja	-
veiligheidsbeleving plaatsen	nee	nee	nee	nee	nee	-
schoolbinding	nee	nee	nee	nee	ja	ja
veiligheidsverbetering noodzakelijk	nee	ja	nee	ja	ja	-

De conclusies die uit deze tabel zijn te trekken, zijn in dit hoofdstuk al bij de bespreking van de diverse onderzoeksonderwerpen behandeld.

Bijlage 1 Steekproef/respons leerlingenonderzoek

1 Algemene kenmerken steekproef

Voor het leerlingenonderzoek is een steekproef uit de leerlingen-populatie van de deelnemende scholen in Amsterdam-Oost getrokken. Hierbij is rekening gehouden met de populatiekenmerken ten aanzien van het aantal leerlingen per schooltype, per leerjaar en per geslacht. Tevens is de steekproef zodanig getrokken dat er ook voor elk van de twaalf deelnemende school apart betrouwbare uitspraken kunnen worden gedaan.

Leerlingen die in het eerste leerjaar zaten, zijn buiten dit onderzoek gehouden. De reden hiervoor is dat de meeste enquêtevragen refereren aan het afgelopen jaar. Zo wordt de leerlingen bijvoorbeeld gevraagd of zij het afgelopen jaar dader en/of slachtoffer van verschillende delicten zijn. Omdat de eerstejaars nog geen jaar op school zijn, zouden de antwoorden op deze vragen geen betrouwbaar beeld over de veiligheid op school geven.

In tabel B1.1 staat het aantal leerlingen op de scholen (populatie) en het aantal leerlingen in de steekproef. Uit deze gegevens blijkt dat de verdeling van de leerlingen over de scholen in de steekproef significant afwijkt van de verdeling in de totale populatie. Om die reden is de steekproef zodanig gecorrigeerd door weging, dat de scholen in de totaalcijfers naar rato vertegenwoordigd zijn. De resultaten van de steekproef na weging zijn ook opgenomen in tabel B1.1 (vijfde rij). Door deze weging wordt de steekproef representatief geacht voor de gehele populatie⁴.

In de tabellen B1.1 t/m B1.4 zijn de deelnemende scholen benoemd met een letter. Welke letters met welke scholen corresponderen staat hieronder.

- a. CSG Delta
- b. CSG Pieter Nieuwland College
- c. CSG Middenmeer
- d. Amstellyceum
- e. Montessori College Oost
- f. IVKO-school
- g. CBO Zeeburg
- h. Tuinbouwschool Linnaeus
- i. VBO-handel (mr. Treublaan)
- j. School voor Mode en Kleding Zeeburgerdijk
- k. De Berkhoff
- l. ASKO Watergraafsmeer

Noot 4 De weging is dus alleen bij de berekening van de totaalresultaten relevant. In de resultaten per school (opgeleverd in aparte bijlagen) zijn de leerlingenaantallen ongewogen meegenomen. Hierdoor wijkt de optelsom van de resultaten per school af van het totaalresultaat.

Tabel B1.1 Aantal leerlingen op de scholen en in de steekproef (in aantallen en procenten)

		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	to- taal
aantal leerlingen op school (populatie) *	abs	189	642	246	641	850	270	413	464	293	115	322	618	5063
aantal leerlingen in steekproef	abs	64	107	72	120	151	74	137	67	111	78	100	139	1220
respons (in %)	%	34	17	29	19	18	27	33	14	38	68	31	23	24
aantal leerlingen in steekproef na weging	abs	45	155	59	155	205	65	100	112	71	28	78	149	1223
percentuele verdeling na weging	%	4	13	5	13	17	5	12	9	6	2	6	8	100

* Inclusief eerstejaars.

In het totaal is 24% van de leerlingen van de deelnemende scholen ge-enquêteerd. Per school loopt het respons-percentage uiteen van 14% tot 68%. Wanneer het aantal ge-enquêteerde leerlingen per school wordt afgezet tegen de steekproef per school, dan is de respons 96%.

2 Achtergrondkenmerken steekproef

In de tabellen B1.2 t/m B1.4 worden enkele achtergrondgegevens van de groep respondenten weergegeven. Het betreft gegevens over respectievelijk leeftijd, geslacht, etnische herkomst, schooltype en leerjaar.

Tabel B1.2 Steekproef uitgesplitst naar leeftijd (in procenten)

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	totaal
12 jaar	-	1	-	-	-	7	-	-	-	-	-	-	1
13 jaar	28	16	8	15	9	24	5	6	14	4	4	10	11
14 jaar	219	19	25	31	21	30	19	30	23	28	25	29	25
15 jaar	27	24	40	16	29	22	32	34	28	33	19	25	26
16 jaar	30	14	17	12	19	1	30	15	17	22	38	27	19
17 jaar	17	18	7	18	13	4	12	12	14	6	13	8	13
18 jaar	-	4	3	3	7	-	2	3	3	1	-	1	3
19 jaar of ouder	-	3	-	3	1	-	1	-	-	-	-	-	1
onbekend	-	2	-	3	1	12	-	-	-	5	1	-	2
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

In de totale steekproef is de helft van de leerlingen 14 of 15 jaar. Een derde is 16 of 17 jaar. Deze leeftijdsverdeling in de steekproef is een logisch voortvloeisel van het feit dat niet alle onderwijstypes hetzelfde aantal leerjaren bevatten (zie tabel B1.6).

Tabel B1.3 Steekproef uitgesplitst naar geslacht (in procenten)

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	totaal
jongens	56	48	50	53	34	26	64	52	43		71	44	47
meisjes	42	51	49	45	65	66	34	48	57	95	29	56	52
onbekend	2	2	1	2	1	8	2			5			1
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Het aantal jongens en meisjes is in de totale steekproef vrijwel gelijk. Per school loopt dit echter uiteen. Uitschieters vormen de School voor Mode en Kleding Zeeburgerdijk met 91 % meisjes en De Berkhoff met 71 % jongens. Deze percentages komen echter overeen met de verdeling in de leerlingenpopulatie op beide scholen.

In tabel B1.4 en B1.5 wordt de etnische herkomst van de leerlingen in de steekproef weergegeven. Hierbij is de nieuwe landelijke definitie gehanteerd. In deze definitie wordt uitgegaan van het geboorteland van de betrokkene zelf en zijn/haar vader en moeder. Dit geschiedt op de volgende wijze:

Wanneer alle drie de personen in Nederland geboren zijn, wordt de betrokkene ingedeeld bij Nederland. Wanneer alle drie de personen in een ander (doch hetzelfde) land geboren zijn, wordt de persoon bij dat land ingedeeld. Wanneer echter de drie personen in verschillende landen geboren zijn, wordt in eerste instantie uitgegaan van het geboorteland van de betrokkene. Wanneer deze in het buitenland geboren is, geldt het betreffende land als het land van herkomst. Wanneer de betrokkene in Nederland geboren is, doch één of beide anders in het buitenland, wordt de betrokkene ingedeeld bij het land waarin één of beide ouders geboren zijn. Wanneer de ouders in verschillende niet-Nederlandse landen geboren zijn, wordt het land waaruit de moeder afkomstig is als uitgangspunt genomen.

De onderstaande voorbeelden zullen de bovenstaande principes verduidelijken:

- Iemand die in Nederland geboren is en waarvan ook beide ouders in Nederland geboren zijn, wordt ingedeeld bij Nederland.
- Iemand die in Marokko geboren is en waarvan ook beide ouders in Marokko geboren zijn, wordt ingedeeld bij Marokko.
- Iemand die zelf in Nederland geboren is en waarvan één ouder in Marokko geboren is en de andere ouder in Nederland, wordt ingedeeld bij Marokko.

In de onderstaande tabel wordt de etnische herkomst van de leerlingen in de steekproef gepresenteerd in termen van autochtone en allochtone herkomst.

Tabel B1.4 Steekproef uitgesplitst naar etnische herkomst (in procenten)

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	totaal
autochtone herkomst	3	31	19	9	2	53	6	76	40	18	67	9	25
allochtone herkomst	95	63	78	88	97	35	92	21	59	76	27	91	72
onbekend	2	7	3	3	1	12	2	3	2	6	6	1	4
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Op vier scholen zitten meer dan 90% allochtonen. Dit zijn CSG Delta, Montessori College Oost, CBO Zeeburg en ASKO Watergraafsmeer. Op de Tuinbouwschool Linnaeus en De Berkhoff zitten naar verhouding het minste aantal allochtone leerlingen.

Tabel B1.5 Steekproef uitgesplitst naar etnische herkomst per land (in procenten)

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	totaal
Nederlands	3	31	19	9	2	53	6	76	40	18	67	9	25
Suriname	36	25	29	20	27	11	32	6	18	19	12	27	22
Nederlandse Antillen/ Aruba	3	2	1	1	4	1	7	3	4	1	-	6	3
Turkije	19	7	10	18	15	-	11	3	6	14	3	12	10
Marokko	27	4	24	31	27	-	28	-	18	35	1	35	19
anders	11	25	14	18	25	23	15	9	13	6	11	12	17
onbekend	2	7	3	3	1	12	2	3	2	6	6	1	4
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

In de totale steekproef is 25% van de leerlingen van Nederlandse afkomst. Ook zijn naar verhouding veel leerlingen afkomstig uit Suriname of Marokko. Slechts een kleine groep is afkomstig uit de Nederlandse Antillen of Aruba.

Tabel B1.6 Steekproef uitgesplitst naar schooltype en leerjaar (in procenten)

	1	2	3	4	5	6	onbekend	totaal
brugklas	-	10	3	2	-	-	1	15
vwo	-	1	-	3	3	2	-	9
havo	-	1	5	-	2	-	1	8
mavo	-	6	5	4	-	-	2	17
vbo	-	7	14	11	-	-	3	35
ivbo	-	6	1	6	-	-	1	13
onbekend	-	1	-	1	-	-	1	3
totaal	-	32	28	26	5	2	8	100

In de totale steekproef zit eenderde van de leerlingen op het vbo. Eén op de zes leerlingen zit op de mavo en één op de tien op het ivbo. Een relatief kleine groep leerlingen volgt havo/vwo. Dit verklaart ook het hoge aantal leerlingen in leerjaar 2 t/m 4. Havo en vwo zijn namelijk de enige onderwijstypes die meer dan vier jaar bestrijken.

3 Analyse-methode

In het leerlingenonderzoek zijn ook een aantal enquête-vragen opgenomen over de leerling zelf (leeftijd, geslacht en herkomst) en zijn/haar onderwijs-situatie (school, vestiging, richting, klas). Deze vragen zijn gesteld om bij de analyse van de enquêtegegevens na te kunnen gaan of er verschillen optreden tussen verschillende groepen leerlingen of vestigingen. Deze 'dwarsver-

banden' worden alleen in het rapport vermeld als zij significant zijn. Hierbij is een alpha van 0,01 aangehouden. Voor deze analyses is per onderwerp een variabele gemaakt, die een samenvatting is van de verschillende vragen over het onderwerp.

- Voor de variabele *leeftijd* is gebruik gemaakt van vraag 1. De deelnemersgroep is ingedeeld in de volgende categorieën: 12-14 jaar, 15-16 jaar, 17-19 jaar.
- De variabele *geslacht* is bepaald aan de hand van de antwoorden op vraag 2 en de deelnemers zijn verdeeld over de groepen 'jongens' en 'meisjes'.
- Voor de variabele *etnische afkomst* zijn de leerlingen ingedeeld in autochtonen en allochtonen. Hierbij is de eerder beschreven landelijke definitie gehanteerd.
- Voor de variabele *type onderwijs* wordt onderscheid gemaakt tussen (i)vbo, mavo en havo/vwo.
- Voor de variabele *slachtofferschap* wordt onderscheid gemaakt tussen het aantal *keer* dat leerlingen slachtoffer werden en de *zwaarte* van het incident waarvan zij slachtoffer werden. Het aantal keer wordt bepaald uit de vragen 12.1b t/m 12.20b. Voor de zwaarte wordt onderscheid gemaakt tussen leerlingen die geen slachtoffer zijn geworden, leerlingen die enkel van lichte overtredingen slachtoffer zijn geworden, leerlingen die van maximaal 10 zware overtredingen slachtoffer zijn geworden en leerlingen die meer dan 10 zware overtredingen slachtoffer zijn geworden. De volgende incidenten zijn tot de zware incidenten gerekend: afpersing/chantage door te dreigen met geweld; seksuele gedragingen (bijv. betasten); lastig vallen (duwen, trekken, etc.); slaan/schoppen; bedreiging met wapen; mishandeling met wapen; drugshandel en heling.
- Voor de variabele *daderschap* wordt onderscheid gemaakt tussen het aantal *keer* dat leerlingen slachtoffer werden en de *zwaarte* van het incident waarvan zij slachtoffer werden. Het aantal keer wordt bepaald uit de vragen 7.1b t/m 7.28b. Voor de zwaarte wordt onderscheid gemaakt tussen leerlingen die geen overtredingen begaan, leerlingen die enkel lichte overtredingen begaan, leerlingen die maximaal 10 zware overtredingen begaan en leerlingen die meer dan 10 zware overtredingen begaan. De volgende incidenten zijn tot de zware incidenten gerekend: afpersing/chantage door te dreigen met geweld; seksuele gedragingen (bijv. betasten); lastig vallen (duwen, trekken, etc.); slaan/schoppen; bedreiging met wapen; mishandeling met wapen; drugshandel en heling.
- Voor de variabele 'onveilige situaties' zijn de scores op de items van vraag 20 bij elkaar opgeteld, met uitzondering van item 'anders'. Vervolgens is de range van mogelijke scores door drieën gedeeld. Hierdoor ontstaan categorieën van respectievelijk leerlingen die zich nooit onveilig voelen, leerlingen die zich soms onveilig voelen en leerlingen die zich vaak onveilig voelen.
- Voor de variabele 'onveilige plaatsen' zijn de scores op de items van vraag 21 bij elkaar opgeteld, met uitzondering van item 'anders'. Vervolgens is de range van mogelijke scores door drieën gedeeld. Hierdoor ontstaan categorieën van respectievelijk leerlingen die zich nooit onveilig voelen, leerlingen die zich soms onveilig voelen en leerlingen die zich vaak onveilig voelen.
- Voor de variabele 'schoolbinding' zijn de scores op vraag 22 bij elkaar opgeteld. Vervolgens is de range van mogelijke scores door drieën gedeeld. Hierdoor ontstaan categorieën van respectievelijk leerlingen die weinig, redelijk en veel schoolbinding ervaren.

Bijlage 2 Respons personeelsonderzoek

Bij het personeelsonderzoek is geen sprake van een steekproef. Gestreefd is naar deelname van alle medewerkers van alle betrokken scholen. In de praktijk bleek dat niet haalbaar. In onderstaande tabel treft u de respons per school aan.

In de tabellen B2.1 t/m B2.4 zijn de deelnemende scholen benoemd met een letter. Welke letters met welke scholen corresponderen staat hieronder.

- a. CSG Delta
- b. CSG Pieter Nieuwland College
- c. CSG Middenmeer
- d. Amstellyceum
- e. Montessori College Oost
- f. IVKO-school
- g. CBO Zeeburg
- h. Tuinbouwschool Linnaeus
- i. VBO-handel (mr. Treublaan)
- j. School voor Mode en Kleding Zeeburgerdijk
- k. De Berkhoff
- l. ASKO Watergraafsmeer

Tabel B2.1 Respons per school

		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	totaal
vragenlijsten uitgedeeld	abs	33	67	28	67	122	30	83	32	28	61	22	74	647
ingevulde vragenlijsten retour	abs	17	38	21	25	43	5	42	27	16	39	19	41	333
respons	%	52	57	75	37	35	17	51	84	57	64	86	55	51

De respons van de scholen verschilt flink, van 17% tot 86%. Er zijn drie groepen te onderscheiden: scholen die een goede respons van rond de 70-80% hebben, scholen met een matige respons van rond de 50% en scholen met een slechte respons van rond de 30% en lager.

Doel van het onderzoek is om een representatief beeld te geven van medewerkers aan het VO te Amsterdam Oost. De lage respons op sommige scholen is daarbij een probleem. Bij de betrokken scholen is daarom het nodige aan 'rappelleren' en 'bijsturen' gebeurd, maar helaas zonder het beoogde resultaat. Uiteindelijk is besloten om, waar het de rapportage over geheel Oost betreft, de scholen met slechte respons niet mee te nemen in de analyse. Dit betekent dat de drie Montessorischolen (Amstellyceum, Montessori College Oost en de IVKO-school) niet meetellen in dit onderzoek. De scholen ontvangen overigens wel hun eigen cijfers in een apart tabellenboek.

In het bovenste deel van onderstaande tabel wordt aangegeven hoe de overgebleven onderzoeksgroep eruit ziet. In het onderste deel van de tabel ziet u een vergelijking tussen het percentage medewerkers per school van het totaal aantal medewerkers en het percentage deelnemers per school van het totaal aantal deelnemers. Een groot verschil daartussen kan duiden op een oververtegenwoordiging of een ondervertegenwoordiging van een bepaalde school in de totale onderzoeksgroep.

Tabel B2.2 Respons per school na selectie

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	totaal
aantal vragenlijsten uitgedeeld	33	67	28	-	-	-	83	32	28	61	22	74	428
ingevulde vragenlijsten retour	17	38	21	-	-	-	42	27	16	39	19	41	260
respons per school %	52	57	75	-	-	-	51	84	57	64	86	55	61
aantal medewerkers / totaal aantal medewerkers (in %)	8	16	7	-	-	-	19	7	7	14	5	17	100
aantal deelnemers / totaal aantal deelnemers (in %)	7	15	8	-	-	-	16	10	6	15	7	16	100
verschil (in%)	-1	-1	+1	-	-	-	-3	+3	-1	+1	+2	-1	0

De respons loopt nu van 51 % tot 86%, de gemiddelde respons is nu 61%.

Er is geen sprake van over- of ondervertegenwoordiging van één of meerdere scholen, bij statistische toetsing bleek geen van de gevonden verschillen significant (Chi-kwadraat, $\alpha = 0,05$). De huidige onderzoeksgroep representeert de betrokken scholen goed. Er is geen noodzaak tot weging van cases, zoals bij het leerlingonderzoek. De data zijn ongewogen verwerkt.

De 'dwarsverbanden' zoals gepresenteerd in hoofdstuk 9 zijn als volgt berekend. Per onderwerp is een variabele gemaakt die een samenvatting is van de verschillende vragen over het onderwerp, deze variabele is gebruikt om de deelnemers in te delen in twee of drie categorieën:

- De variabele geslacht is bepaald aan de hand van de antwoorden op vraag 26 en de deelnemers zijn verdeeld onder de groepen 'man' en 'vrouw'.
- Voor de leeftijd is gebruik gemaakt van vraag 27. De deelnemersgroep is opgedeeld in twee ongeveer even grote groepen: de 45+ers en de 45-ers.
- Voor de variabele 'slachtoffer' is, op dezelfde manier als bij de leerlingen, een aantal items van vraag 1 tot 'zware incidenten' gerekend en de overige tot 'lichte'. De items d, e, f, g, h, i, k, l, en m zijn tot de zware incidenten gerekend op basis van de schending van de lichamelijke integriteit die daarbij speelt. De overige items horen bij de lichte incidenten. Iedere deelnemer is daarna ingedeeld bij de groep 'geen slachtoffer', 'eens of vaker slachtoffer van één of meerdere lichte incidenten' of 'eens of vaker slachtoffer van één of meerdere zware incidenten'.
- Voor de variabele 'toezicht' zijn de scores op vragen 9a en b, 13, 20a en b en 22a bij elkaar opgeteld. De scores lopen dan van minimaal 9 punten tot maximaal 25 punten. De deelnemers zijn verdeeld over twee groepen: 'ervaart weinig toezicht' en 'ervaart veel toezicht'. Als grenswaarde is 16 punten genomen, waardoor de twee groepen ieder ongeveer 50% van de deelnemers bevatten.
- Voor de variabele 'onveilige situaties' zijn de scores op de items van vraag 21 bij elkaar opgeteld, met uitzondering van item k: 'anders'. Ook hier zijn twee ongeveer gelijke groepen gemaakt, met 10 punten als grenswaarde.
- Voor de variabele 'schoolbinding' zijn de scores op de vragen 14 tot en met 18 bij elkaar opgeteld. 19 punten was hier de grenswaarde om twee even grote groepen te maken.

De onderlinge verbanden zijn op twee manieren onderzocht, door middel van kruistabellen en door middel van regressieanalyse. Bij de kruistabellen is getoetst met de Chi-kwadraat toets met $\alpha = 0,05$. Om voldoende vulling van alle cellen te garanderen zijn bij sterk scheve verdelingen totaalscores samengevoegd tot twee of drie categorieën (zie boven). Bij de regressieanalyse is gebruik gemaakt van de totaalscores, zonder samenvoeging. Ook hier is getoetst op $\alpha=0,05$. Beide analysemethoden leidden tot dezelfde significante relaties.